

Ruralni turizam u Osječko-baranjskoj županiji

Blažević, Marin

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of agriculture / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Poljoprivredni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:151:404787>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-20**

Sveučilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku

**Fakultet
agrobiotehničkih
znanosti Osijek**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Agrobiotechnical
Sciences Osijek - Repository of the Faculty of
Agrobiotechnical Sciences Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
POLJOPRIVREDNI FAKULTET U OSIJEKU

Marin Blažević

Diplomski studij smjer Agroekonomika

RURALNI TURIZAM OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE

Diplomski rad

Osijek, 2018.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
POLJOPRIVREDNI FAKULTET U OSIJEKU

Marin Blažević

Diplomski studij smjer Agroekonomika

RURALNI TURIZAM OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE

Diplomski rad

Povjerenstvo za ocjenu i obranu diplomskog rada:

1. prof.dr.sc. Ružica Lončarić, predsjednik
2. izv.prof.dr.sc. Tihana Sudarić, mentor
3. izv.prof.dr.sc. Jadranka Deže, član

Osijek, 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Cilj istraživanja	2
1.2. Metode	2
2. RURALNI TURIZAM – POJAM I ZNAČENJE	3
2.1. Zakonski okvir za uređenje ruralnog turizma u Republici Hrvatskoj	5
2.2. Prirodni i društveni kapital – pretpostavke razvoja ruralnog turizma	7
2.3. Turistički potencijal kontinentalne Hrvatske za razvoj ruralnog Turizma	8
2.4. Seoski turizam na obiteljskim gospodarstvima u kontinentalnoj Hrvatskoj	10
3. OBILJEŽJA RURALNOG TURIZMA ISTOČNE HRVATSKE	13
4. RURALNI TURIZAM U OSJEČKO-BARANJSKOJ ŽUPANIJI	16
4.1. Zemljopisne odrednice	16
4.2. Turistička privlačnost Osječko-baranjske županije	17
4.3. Nositelji turizma i turističke aktivnosti u Osječko-baranjskoj županiji	18
4.3.1. Turistički resursi i mogućnosti za razvoj ruralnog turizma u Osječko-baranjskoj županiji	19
4.3.2. Priredbe i manifestacije kao dio ruralne turističke ponude	38
4.3.3. Poljoprivredni resursi Osječko-baranjske županije u funkciji turističke djelatnosti	39
4.4. Posjećenost domaćih i stranih gostiju na području Osječko-baranjske županije	40
4.5. Obilježja turizma na seljačkim obiteljskim gospodarstvima	43
4.6. Potpore ruralnom turizmu na području Osječko-baranjske županije	52
4.7. Vodeća turistička obiteljska gospodarstva na području Osječko-baranj- ske županije	53
5. PRIMJER USPJEŠNOG POSLOVANJA NA SELJAČKOM OBITELJSKOM POLJOPRIVREDNOM GOSPODARSTVU – GOSPODARSTVO SKLEPIĆ	55
6. ZAKLJUČAK	66
7. LITERATURA	68

8. SAŽETAK	71
9. SUMMARY	72
10. POPIS SLIKA I TABLICA	73
TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA	75
BASIC DOCUMENTATION CARD	76

1. UVOD

Turizam je zasigurno jedna od najznačajnijih gospodarskih grana u Republici Hrvatskoj. Razlog tomu sastoji se u činjenici da naša zemlja ima značajan i vrlo atraktivan turistički potencijal. Razvoj turizma u nas započeo je i dugo se zasnivao isključivo na atraktivnom primorskom području. Tek nekoliko desetljeća unazad počinju se valorizirati i druge vrijednosti koje dobivaju značenje resursa za razvoj turizma. Tako danas Hrvatska razvija i kontinentalni turizam u okviru kojega su posjetitelji zainteresirani za posjet i boravak u ruralnim područjima za lov i ribolov, što će dobiti značenje lovnog i ribolovnog turizma. Tu su, nadalje, jedinstveni uvjeti za zdravstveni turizam, a jedinstvena kulturna baština pruža osnovu za sve brži rast kulturnog turizma. Sve se više pokazuje interes za vinski turizam, ciklo turizam, eko turizam, sportski turizam i druge selektivne oblike koje turizam u nas još do jučer nije poznao. Danas postoji čak tridesetak selektivnih oblika turizma.

Prošlo je vrijeme kada je pojam turizma u nas bio neodvojiv od boravka na Jadranu, kupanja, sunčanja i jedrenja. Mnogi ljudi, posebno onih iz gradskih sredina, zasićeni su urbanim načinom života. Najveći dio godine prolazi im u gužvi, utrci sa svim i svačim, u napetosti i stresu, pa su sve češći slučajevi da svoj godišnji odmor žele provesti u miru, tihim kutcima prirode, čistoći zraka, daleko od zagađenosti urbanih metropola. Ne želeći svoj odmor provesti u velikim hotelskim kućama, mnogi danas žele potražiti mir u prirodnom okružju. Hrvatska obiluje prirodnim resursima koji mogu udovoljiti takvim željama suvremenih turista. U ruralnoj Hrvatskoj niču seoska obiteljska gospodarstva koja se upuštaju u turističku djelatnost – prihvaćaju goste, nudeći im ugodan boravak u seoskom okruženju, domaće gastronomske specijalitete priređene od namirnica uzgojenih na vlastitom gospodarstvu, upoznavanje s lokalitetom, šetnje u prirodi, jahanje, vožnju biciklima ili konjskom zapregom, ili pak jednostavno, dokoličarenjem.

Ovim radom želi se pojasniti pojam ruralnog turizma, značajke i razvoj te vrste turizma u Republici Hrvatskoj, posebice na području Osječko-baranjske županije. Poseban osvrt bit će dan na jedno od najuspješnijih turističkih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava s ovog područja, gospodarstva Sklepić iz Karanca u Baranji.

1.1. Cilj istraživanja

Cilj je istraživanja u ovome radu analizirati stanje i mogućnosti razvoja ruralnog turizma, posebno turizma na seljačkim obiteljskim gospodarstvima, na području Osječko-baranjske županije.

1.2. Metode

Od metoda korištenih u radu, najviše je korišten pregled dostupnih literaturnih podataka, a posebno podataka iz materijala Turističke zajednice Osječko-baranjske županije. Nadalje, korištena je analiza, sinteza i komparacija, primjena znanja stečenih tijekom studiranja, te vlastita iskustva.

2. RURALNI TURIZAM – POJAM I ZNAČENJE

Pojam *ruralni turizam* teško je definirati jer uključuje čitav niz aktivnosti i oblika turizma koji se razvijaju na ruralnom prostoru, dakle izvan gradskih središta. Prema definiciji autora D. Demonje i P. Ružića, ruralni turizam je „skupni naziv za različite aktivnosti i oblike turizma koji se javljaju izvan gradova i onih područja na kojima se razvio masovni turizam“¹. Vijeće Europe dalo je slijedeću definiciju ruralnog turizma: „Ruralni turizam je turizam na seoskom području, sa svim aktivnostima koje se provode na tom mjestu, a najvažnije karakteristike takve vrste turizma su mirna sredina, odsutnost buke, očuvan okoliš, komunikacija s domaćinima, domaća hrana i upoznavanje poslova koji su primarni na seljačkom domaćinstvu“².

Ti se oblici turizma ostvaruju unutar prirodnih i kulturnih resursa na ruralnim područjima, koji omogućuju brojne turističke aktivnosti i oblikuju veći broj različitih oblika turizma. Hrvatska ima velik ruralni prostor. Zauzima 93 % njezina kopnenog teritorija³ – i karakterizira ga velika biološka i društvena raznolikost, što čini velik potencijal za razvoj turizma uopće u našoj zemlji.

Postoji velika mogućnost odvijanja raznolikih turističkih atrakcija na ruralnom hrvatskom području. Vijeće Europe načinilo je popis aktivnosti koje je moguće provoditi na ruralnim područjima kao turističkim destinacijama: aktivnosti na vodi, aktivnosti u zraku, sportske aktivnosti, aktivnosti otkrivanja zanimljivosti, kulturne aktivnosti i aktivnosti zdravstvenog karaktera. Ruralna sredina s uređenim poljima predstavlja idealan krajolik koji često zadivljuje i osvaja gradsko stanovništvo različite životne dobi. Oni u prirodi pronalaze sigurnost, slobodu i ravnotežu.⁴ Različita prirodna mjesta udaljena od naselja i netaknuta, za koja domicilno stanovništvo nije bilo zainteresirano, danas postaju dostupna i zanimljiva onima koji dolaze iz gradskih sredina.

Turizam na poljoprivrednom domaćinstvu vezan je uz poljoprivredu, aktivnosti unutar domaćinstva, te ponudu proizvoda proizvedenih isključivo na takvom gospodarstvu. Turizam na seoskim domaćinstvima predstavlja isključivo dodatnu djelatnost. Ta se kategorija vrlo često naziva agroturizam.⁵

¹ Demonja, D.; Ružić, P.: *Ruralni turizam u Hrvatskoj, s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*, Meridijani, Samobor, 2010., str. 12.

² Ružić, P.: *Ruralni turizam*, Institut za poljoprivredu i turizam, Poreč; Pula, 2009., str. 15.

³ <http://www.mgipu.hr/default.aspx?id=3662>, 12.12.2017.

⁴ Ružić, P., *ibid.*, str. 15.

⁵ Rurális, konzorcij agroturizma Istre; www.ruralis.hr, 13.12.2017.

Agroturizam je uži pojam od pojma ruralnog turizma, a istodobno je širi od pojma turizma na poljoprivrednom domaćinstvu (seoskom gospodarstvu) i vezan je uz ambijent sela i njegove uže okolice, te sve aktivnosti koje se na tom prostoru odvijaju, kao što su: poljoprivreda, gastronomija, etnologija, manifestacije, zanatstvo i drugi vidovi gospodarske aktivnosti.⁶ Gostima se na imanju nudi mogućnost sudjelovanja u poljoprivrednim radovima, u radionicama starih zanata, mogućnost sudjelovanja u pripravljanju tradicionalnih jela i sl.

Bez obzira kako definirali ruralni turizam, važno je znati što taj vid turizma čini specifičnijim i izvornijim od ostalih selektivnih vrsta turizma. Prije svega, ovdje postoji interakcija domaćin – gost. Taj je odnos daleko prisniji, topliji, srdačniji od onoga u hotelskom smještaju gostiju. Turističke su usluge personalizirane. Gostu se pridaje značajnija pozornost. Njemu stoji na raspolaganju cjelokupni prostor domaćinstva koje dijeli s domaćinom. Oni zajedno sjedaju za doručak, konzumiraju istu hranu, teme razgovora su im obične, svakodnevne, s puno pošalica i dobrog raspoloženja. Ukoliko želi, gost može sudjelovati s domaćicom u kuhanju ručka, obilaziti imanje, hraniti stoku u staji, piliće i kokoši u dvorištu, pokositi kosilicom travu u dvorištu ili vrtu, a može i konjskom zapregom s domaćinom otići na njivu. Osim toga, gostima je omogućen i kontakt s lokalnim stanovništvom, njihovim običajima, kulturom, načinom života, lokalnom gastronomijom, raznim aktivnostima u okruženju, što omogućuje jedinstveno iskustvo i potpun doživljaj. Smještaj je obično organiziran u ambijentalnim, tradicijskim kućama – prizemnicama, s obveznim „ganjkom“ (otvorenim hodnikom), koji je u primjereno doba godine bogato ukrašen cvijećem.

Nositelji ruralnog turizma u nas su uglavnom seljačka (obiteljska) gospodarstva, i ona nude različite aktivnosti turistima neovisno jesu li to jednodnevni posjetitelji (izletnici) ili posjetitelji koji su došli provesti odmor u dužem razdoblju. Iako takva gospodarstva uglavnom pružaju kompletne usluge smještaja i prehrane turistima, to za razvoj ruralnog turizma nije dovoljno. U ruralnom prostoru trebaju postojati i drugi smještajni objekti i ostala ugostiteljska infrastruktura, a to su restorani, kušaonice vina, vinske ceste, biciklističke staze, turističke agencije, uređene turističke atrakcije i sl.

Ruralni turizam značajno utječe na aktiviranje i održiv razvoj ruralnih područja, pomaže očuvanju lokalnog identiteta, tradicije i običaja, štiti okoliš, jača autohtonu,

⁶ *Ruralis, konzorcij agroturizma Istre; www.ruralis.hr, 13.12.2017.*

tradicijsku i ekološku proizvodnju. Neki mu autori pridaju toliko značenje da ga smatraju budućnošću svjetskog turizma.⁷

Postoji čitav niz posebnih oblika turizma u ruralnim područjima koji se mogu podvesti pod zajednički nazivnik ruralnog turizma. To su, primjerice: lovni turizam, ribolovni turizam, ekoturizam, zdravstveni turizam, turizam na seljačkim gospodarstvima, edukacijski turizam, sportsko-rekreacijski turizam, avanturistički turizam, rezidencijalni turizam (kuće za odmor), tranzitni turizam, kontinentalni turizam, kamping turizam, gastronomski i enogastronomski turizam, turizam zaštićenih dijelova prirode, vjerski turizam.⁸

2.1. Zakonski okvir za uređenje ruralnog turizma u Republici Hrvatskoj

Ruralni je turizam u Republici Hrvatskoj uređen nekolicinom zakona i pravilnika kojima se izravno ili neizravno uređuju posebni oblici te vrste turizma, zatim različite aktivnosti i obveze vezane uz ruralni turizam. To su:

- Zakon o pružanju usluga u turizmu⁹
- Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti¹⁰
- Pravilnik o pružanju usluga u seljačkom domaćinstvu¹¹
- Pravilnik o upisnicima ugostiteljskih objekata i o upisnicima o pružanju ugostiteljskih usluga¹²
- Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja knjige gostiju i popisa gostiju¹³
- Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja knjige žalbi¹⁴.

Prema odredbama Pravilnika o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu, domaćinstva koja pružaju turističke usluge razvrstana su u nekoliko kategorija, ovisno o vrsti ugostiteljskih usluga u domaćinstvu koje se u objektu moraju obvezno pružati, pretežitosti i obveznom minimumu ugostiteljskih usluga, načinu

⁷ Prema: Kušen, E.: *Terminologija ruralnog turizma*, Institut za turizam, Hvar, 2007., str. 6.

⁸ Ibid., str. 7.

⁹ *Zakon o pružanju usluga u turizmu*, Narodne novine, br. 68/07., 88/10., 30/14., 89/14. i 152/14.

¹⁰ *Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti*, Narodne novine, br. 85/15. i 121/16.

¹¹ *Pravilnik o pružanju usluga u seljačkom domaćinstvu*, Narodne novine, br. 138/06.

¹² *Pravilnik o upisnicima ugostiteljskih objekata i o upisnicima o pružanju ugostiteljskih usluga*, Narodne novine, br. 5/08.

¹³ *Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja knjige gostiju i popisa gostiju*, Narodne novine, br. 140/15.

¹⁴ *Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja knjige žalbi*, Narodne novine, br. 5/08.

usluživanja, te drugim uvjetima propisanim tim Pravilnikom.¹⁵ Te su vrste sljedeće: (1) vinotočje/kušaonica, (2) izletišta, (3) soba, (4) apartman i (5) kamp.¹⁶ Vinotočje/kušaonica predstavlja objekt u kojem se gostima pripremaju i uslužuju vina i/ili voćna vina ili proizvodi od vina ili ostala alkoholna pića, te naresci (suhomesnati proizvodi, sirevi i sl.) i namazi, za najviše 50 gostiju istodobno. Izletišta je objekt u kojem se gostima pripremaju i uslužuju topla i hladna jela, te pića i napitci za najviše 50 gostiju istodobno. Soba je objekt u kojem se gostima pružaju usluge smještaja. Moraju se pružati usluge prehrane, pića i napitaka (doručka, polupansiona ili pansiona). Apartman je objekt u kojem se gostima pružaju usluge smještaja, opremljen tako da gost može sam pripremati i konzumirati hranu. Moraju se pružati usluge prehrane, pića i napitaka (doručka, polupansiona i pansiona). Pod kampom se podrazumijeva objekt u kojem se gostima pružaju usluge kampiranja (smještaja na uređenom prostoru na otvorenom – na kamp mjestu i/ili kamp parcel), uz korištenje pokretne opreme za kampiranje, vlastite ili iznajmljene od pružatelja usluga: vreće za spavanje, šatora, stolica i sl. Moraju se pružati usluge prehrane, pića i napitaka (doručka, polupansiona ili pansiona). Pokretna oprema za kampiranje mora održati pokretnost mehanizma i ne smije imati nikakvu stalnu povezanost za teren. Priključci pokretne opreme na infrastrukturu moraju se moći maknuti u svakom trenutku. Na smještajnim jedinicama zabranjeno je samoinicijativno postavljanje: trajnih učvršćivača, ograda, popločenje tla i slično. Na prostoru kampa mogu se nalaziti i trgovački objekti u funkciji turističke potrošnje, koji su organizirani, ustrojani i posluju sukladno posebnim propisima.¹⁷

Nadalje, treba istaknuti zakonom propisanu obvezu autohtonosti hrane i pića koja se poslužuju gostima na seljačkim domaćinstvima. Također, te se usluge ograničavaju na 50 osoba, a usluge smještaja u sobama i apartmanima na 20, te u kampovima na 30 gostiju istodobno. S jedne strane, tako se čuva izvornost područja koji turisti posjećuju, a s druge strane, manjim se skupinama posjetitelja kvalitetnije mogu prikazati kultura i običaji karakteristični za posjećeno područje.

Vrste objekata u kojima se pružaju usluge smještaja, minimalni uvjeti za propisane vrste, zatim kategorije, uvjeti i oznake za kategorije, način označavanja kategorija i način kategorizacije objekata također su propisani i to Pravilnikom o pružanju usluga u

¹⁵ Prema čl. 4 Pravilnika o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu, Narodne novine, br. 138/06.

¹⁶ Ibid., prema čl. 5.

¹⁷ Ibid., prema čl. 17.

seljačkom domaćinstvu¹⁸. Istim Pravilnikom propisano je što se smatra pretežno vlastitom proizvodnjom, a što jelima, pićima i napitcima koji se poslužuju gostima u seljačkom domaćinstvu koje pruža ugostiteljske usluge, zatim vrste proizvoda koje trebaju biti iz vlastite proizvodnje, odnosno vrste proizvoda koji ne moraju biti iz vlastite proizvodnje dotičnog domaćinstva¹⁹.

Analizom propisa koji uređuju bavljenje ruralnim turizmom uočava se nastojanje da se očuva prostor i tradicija u smislu ograničenog broja gostiju po objektu, obveze služenja autohtonih jela i pića, obveze tradicijskog uređenja gospodarsko-stambenog prostora, obveze služenja jela i pića iz vlastite proizvodnje i dr., što zapravo predstavlja preduvjete razvoja turizma u ruralnom području, jer upravo ti elementi daju prostoru i ljudima drugu dimenziju zanimljivu kako sadašnjim, tako i budućim turistima.

2.2. Prirodni i društveni kapital – pretpostavke razvoja ruralnog turizma

Dobra razvojna sudbina i napredak ruralnih područja Republike Hrvatske temelje se na vrijednostima prirodnih kapitala. To su:²⁰

- prirodna sredina – Hrvatska, posebice njezin kontinentalni dio, obiluje površinama koje su gotovo netaknute i kao takve predstavljaju pravu prirodnu sredinu. Neka od tih područja pripadaju nacionalnim parkovima i parkovima prirode, dok su neka proglašena zaštićenim područjima;

- ugodna klima – veći dio područja Hrvatske ima ugodnu kontinentalnu klimu, što je važan element privlačenja posjetitelja;

- raznovrsni, lijepi i posjetiteljima privlačni krajolici (šume, planine, rijeke, jezera),
- relativno čist okoliš, upravo u ruralnim predjelima, posebno u višim, planinskim područjima;

- bogata biološka raznolikost (flora i fauna) – Ta je raznolikost minulih godina bila veća, a s vremenom ju ugrožava urbanizacija i uopće razni građevinski pothvati.

Prirodna sredina, klima, okoliš, lijepi krajolici i zaštićena područja dobra su osnova za turističku ponudu u ruralnim krajevima naše zemlje. No, da bi te vrijednosti prirodnog kapitala trajno opstale, potrebno je aktivno ih čuvati, kako se njihovo samoobnavljanje ne

¹⁸ Prema čl. 1 Pravilnika o pružanju usluga u seljačkom domaćinstvu

¹⁹ Ibid., prema čl. 3

²⁰ Kantar, S.: *Razvoj održivoga ruralnoga turizma: potencijali Koprivničko-križevačke županije*, Doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016., str. 25.

bi ugrožavalo. To znači da korištenje prirodnih resursa mora biti održivo, a to znači poticati gospodarske aktivnosti koje se temeljno oslanjaju na prirodne kapitale i kvalitetno stanje u pogledu ekoloških medija (zrak, voda, tlo) i koje svoje komparativne prednosti postižu upravo u usko vezi s prirodnim izvorima. Riječ je o tzv. bio-gospodarskim djelatnostima. Postoje bio-gospodarske djelatnosti koje se mogu projektirati na ruralnim prostorima, a to su: proizvodnja hrane, proizvodnja energije, te proizvodnja turističke ponude. U kontekstu ruralnog turizma, bio-gospodarske djelatnosti mogu biti: ekoturizam, ekološka poljoprivreda i masovna proizvodnja energije iz obnovljivih izvora. Za sve grane bio-gospodarske djelatnosti Hrvatska ima dobre pretpostavke u prirodnim kapitalima, te u samom ruralnom prostoru kao resursu.

Osim prirodnog kapitala važan čimbenik održivog ruralnog razvoja je i društveni kapital – ljudski potencijali, snaga i sposobnost ljudi, bez kojih nema ni djelatnosti, ni razvoja.

2.3. Turistički potencijal kontinentalne Hrvatske za razvoj ruralnog turizma

Ruralni turizam u Hrvatskoj ima veće izgleda za razvoj od uloge koju trenutno ostvaruje. Od 6.754 naselja u svim županijama, 92 % naselja nema više od 100.000 stanovnika²¹, što ukazuje na njihov pretežno ruralni karakter.

Poznato je da je u Hrvatskoj turizam tradicionalno razvijen u primorskom području, gdje se ostvaruje 98 % ukupnog turističkog prometa u zemlji. U kontinentalnom dijelu Hrvatske²² ostvaruje se samo oko 2 % ukupnog turističkog prometa, u 13 županija i Gradu Zagrebu. Treba odmah napomenuti da sva dosadašnja istraživanja ruralnog turizma ističu da je riječ o prostoru iznimnih prirodnih i društvenih potencijala, ali nedovoljno valoriziranom u hrvatskom turizmu.²³ Glavna obilježja ruralnog prostora u Hrvatskoj mogu se istaknuti, primjerice: zanimljiv zemljopisni položaj i tri različita tipa klime (kontinentalna, planinska, mediteranska), što je rezultiralo raznolikošću biljnog i životinjskog svijeta, ali i različitim uvjetima za život i ostvarivanje dohotka u ruralnim područjima; zemljište relativno dobre plodnosti i jedno od bolje očuvanih u Europi, a uz kvalitetne vodne resurse omogućuje razvoj poljoprivrede, ribarstva, šumarstva i svih oblika ruralnog turizma; kakvoća resursa i relativna važnost ruralnih područja ne odražava se na

²¹ *Statistički ljetopis Hrvatske*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2014., str. 111.

²² Pod kontinentalnom Hrvatskom podrazumijevaju se one županije koje nemaju izlaz na Jadransko more (op.a.)

²³ Bartoluci, M.: *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva*, Školska knjiga, Zagreb, 2013.

njihovu međunarodnu konkurentnost, osobito u poljoprivrednoj proizvodnji, na što ukazuje činjenica da je Hrvatska neto uvoznik prehrambenih proizvoda.²⁴

Ruralni turizam u nas je novijeg datuma. Razvoj ruralnog turizma u Hrvatskoj započeo je početkom 1990-tih godina. Jači zamah ruralni turizam doživljava od 1995. godine, što je zasluga Ministarstva turizma koje je tada započelo prve aktivnosti povezane s inicijativom razvoja ove vrste turizma: obilazak terena, prikupljanje informacija, edukacija zainteresiranih za bavljenje ruralnim turizmom, i stvaranje neophodnih pretpostavki za njegov razvoj. Ubrzo su se pojavila i prva seljačka obiteljska gospodarstva koja su se počela baviti turizmom, te su već 1998. godine registrirana 32 takva gospodarstva.

Iako su otada prošla dva desetljeća, ne može se ustvrditi da je ruralni turizam u Hrvatskoj dovoljno razvijen. Više je razloga tomu. Prije svega, to je usmjerenost hrvatskog turizma na priobalni jadranski pojas, zakonska regulativa, nedefinirane nadležnosti kroz više ministarstava (poljoprivreda, turizam, ruralni razvoj), a mora se priznati i činjenica da su ruralni prostor i obiteljska seljačka gospodarstva dugo bili zanemarivani. I danas se uočava nedostatak tematske ponude seoskih domaćinstava i planskog pristupa uređenju pojedinačnih gospodarstava radi prepoznatljive autohtone ponude. Ruralni turizam u kontinentalnom području Hrvatske počiva uglavnom na turističkim seljačkim obiteljskim gospodarstvima, ali se u posljednje vrijeme može uočiti sve veća zainteresiranost države, lokalne samouprave, kao i pojedinih institucija i privatnih poduzetnika za afirmiranje i razvoj raznih oblika turističke ponude u ruralnim područjima.

Poznavatelji ove problematike smatraju da turizam može postati jedan od osnovnih pokretača razvoja i u područjima u kojima je do sada bio marginaliziran, ukoliko postoji turistički potencijal. Svaka bi se regija trebala usredotočiti na razvoj takve turističke ponude koja će najviše utjecati na rast bruto domaćeg proizvoda i zaposlenosti, koje su atraktivne investitorima, te koje iskorištavaju i naglašavaju komparativne prednosti svake lokacije posebno.²⁵

Udio kontinentalne Hrvatske u ukupnom turizmu zemlje, gledano prema ukupnom turističkom prometu, zanemarivo je mali. Iako nema jasne nacionalne strategije vezane uz kontinentalni turizam, ipak se primjećuje da svaka turistička zajednica nastoji razvijati vlastite sadržaje, ograničenim sredstvima kojima raspolaže.

²⁴ Hajdinjak, K.: *Ruralni turizam u funkciji ruralnog razvoja*, Završni rad, Ekonomski fakultet u Splitu, Split, 2017., str.18.

²⁵ Prema Preporukama Strategije razvoja hrvatskog turizma do 2010. godine, str. 9.

Nizak udio u ukupnom turističkom prometu rezultat je disproporcije u sredstvima koja turističke zajednice kontinentalne Hrvatske imaju na raspolaganju u odnosu na ukupna sredstva za razvoj turizma i turističkih sadržaja, nizak udio privatnih investicija u turizmu u kontinentalnoj Hrvatskoj, ograničeni i pretežno loši smještajni kapaciteti, nedovoljno atraktivni sadržaji manje-više na lokalnoj i regionalnoj razini, te loša demografska i ekonomsko-socijalna slika (istočna Hrvatska). Najrazvijeniji ruralni turizam danas u Hrvatskoj imaju županije: Istarska, Osječko-baranjska i Dubrovačko-neretvanska.²⁶ To upućuje na konstataciju da su konzumenti ruralnog turizma pretežno strana klijentela, koja traži autohtonu ponudu (Istarska županija je županija s najvećim ukupnim brojem dolazaka i ostvarenih noćenja, pa tako i dolazaka, odnosno noćenja stranih turista).

2.4. Seoski turizam na obiteljskim gospodarstvima u kontinentalnoj Hrvatskoj

Turizam na seljačkom obiteljskom gospodarstvu oblik je turizma na koji se najčešće pomisli kada je riječ o ruralnom turizmu. Turističko seljačko gospodarstvo je manja gospodarska cjelina, smještena u turistički atraktivnom kraju, koja daje izvorni proizvod ili uslugu gospodarstva, a u rad su uključeni svi članovi obitelji. Valja istaknuti da je turizam na obiteljskom gospodarstvu samo dopunska djelatnost, koja pruža dodatni izvor prihoda gospodarstvu kojemu je primarni izvor prihoda poljoprivredna djelatnost. Usluge prehrane, jela i pića za goste na turističkom seljačkom gospodarstvu trebaju biti sastavljene iz namirnica pretežno vlastite proizvodnje. Članovi domaćinstva koje pruža turističku uslugu moraju imati prebivalište na selu.

Tijekom razvoja koncepta ruralnog turizma u Hrvatskoj, od vladinih institucija koje su podržale aktivnosti na ovom planu može se istaknuti Ministarstvo turizma, koje je još 1994. godine osnovalo Savjet za ruralni razvitak. Svjesno važnosti koju turizam može imati u hrvatskom gospodarstvu, ali i činjenice da se „turističko tržište mijenja i da je ono danas iznimno ekološki svjesno, zainteresirano doživjeti tipičnu atmosferu i posebnost mjesta koja se posjećuju, te cijeni bogatstvo rekreacijskih, zabavnih i sportskih sadržaja“²⁷, kao i da se borba za povratak na međunarodnu turističku scenu ne može dobiti isključivo uslugom „sun and beach“ turizmom, u okviru Ministarstva turizma razvijen je program

²⁶ Mišćin, L.; Mađer, B.: *Aktualno stanje turizma na ruralnom prostoru Hrvatske 2008.*, Hrvatska gospodarska komora, Sektor za turizam, Zagreb, 2008., str. 8.

²⁷ Cetinski, V.; Katica, D.: *Turizam i održivi razvitak hrvatskog ruralnog područja*, Zbornik radova „Turizam i održivi razvitak hrvatskog ruralnog prostora, Turistička zajednica grada Varaždina, Varaždin, 1998., str. 2.

pod nazivom „Razvitak turizma u ruralnom prostoru“. Cilj je toga programa obnova, valorizacija i zaštita hrvatskih turističkih potencijala, te stvaranje integralnog turističkog proizvoda, ali kao sastavnice ukupnog održivog razvitka ruralnih područja. Konkretno aktivnosti odnosile su se u početku na poticanje 400 malih poduzetnika u turizmu na ruralnom području, s ukupno 2400 uvjetnih smještajnih jedinica.²⁸

Broj turističkih seljačkih obiteljskih gospodarstava počinje u Hrvatskoj rasti početkom drugog milenija. Regionalne nejednakosti i dalje su vidljive. U to vrijeme prednjačila je Istra s 38,5 % od ukupnog broja registriranih turističkih seljačkih gospodarstava. U Dubrovačko-neretvanskoj županiji bilo je 19,7 % takvih gospodarstava, a onda su slijedile Zadarska i Zagrebačka županija.²⁹ Godine 2015. broj registriranih turističkih seljačkih gospodarstava iznosio je 688.³⁰

Kada se analizira stanje ruralnog turizma, potrebno je pored broja turističkih seljačkih gospodarstava obratiti pozornost i na ostvareni broj noćenja. Turističkim noćenjima osigurava se značajniji prihod u djelatnosti ruralnog turizma, jer je to znak dužeg boravka gostiju na jednom gospodarstvu, s čime je povezana i usluga ponude hrane na samom gospodarstvu. U konačnici to znači povećanje prihoda gospodarstva, te podizanje kvalitete ponude i doživljaja boravka gostiju.

Postoje određene poteškoće u pokušaju prikupljanja podataka o stanju u području turističke djelatnosti na seljačkim obiteljskim gospodarstvima, prije svega, zbog toga što se broj dolazaka i noćenja na gospodarstvima još ne evidentira zasebno u županijskim turističkim zajednicama i ne uvodi u službene statističke publikacije. Postoje, zatim, znatna zaobilaženja postojećeg zakonskog okvira registracije, nedovoljno dostupan i nepovoljan sustav kreditiranja poduzetničkih pothvata, neprepoznatljivost ruralnog turizma u hrvatskom turističkom proizvodu, te najzad mali broj gospodarstava koja se bave turizmom u ruralnim područjima.

Ipak, bilo bi netočno tvrditi kako je ruralni turizam u Hrvatskoj potpuno nerazvijen. Naime, istraživanja pokazuju da oko 160.000 građana Hrvatske posjećuje vinske ceste, pri čemu ih 61 % kupuje lokalna vina, a 63 % lokalne prehrambene proizvode.³¹ Značajan napredak u razvoju ruralnog turizma u nas uočen je 2015. godine, kada je Ministarstvo

²⁸ Lukić, A.: *Turizam na seljačkim gospodarstvima u Hrvatskoj*, Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2009., str. 62.

²⁹ Lukić, A., nav. dj. (bilj. 29), str. 62.

³⁰ Bartoluci, M. i sur.: *Mogućnosti održivog razvoja ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Acta Turistica, br. 2, 2015., str. 204.

³¹ Podaci iz Strategije razvoja turizma u Hrvatskoj do 2020. godine, Institut za turizam, Zagreb, 2013., str. 36.

turizma Republike Hrvatske izdalo prvi nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“³². Pored popisa vrsta objekata u kojima se mogu pružati usluge posjetiteljima na ruralnom prostoru Hrvatske, u tom se katalogu posebna pozornost posvećuje i drugim specifičnim oblicima turizma koji se razvijaju u sklopu ruralnog turizma, pa se posebno ističu ekoturizam i kulturni turizam. U katalogu, među ostalim, stoji: „Stvaranje kulturnih turističkih proizvoda koji se dobro uklapaju u ukupnu turističku ponudu ruralnog turizma obnovljenim tradicijskim gospodarstvima, turističkim uslugama u seljačkim domaćinstvima i uživanjem u kulturnom krajoliku, gastronomiji i običajima, razgledavanjem kulturnih dobara – dvoraca, samostana, sakralne baštine, muzeja i raznih tematskih zbirki, povijesnih, arheoloških i memorijalnih lokaliteta, posjetom kulturnim manifestacijama i festivalima tijekom cijele godine, može se smatrati dobrim pokazateljem za razvoj kontinentalnog turizma i turizma uopće“³³.

Nesumnjivo je ruralni turizam važan čimbenik u aktivaciji i održivom razvoju ruralnih područja koji pomaže očuvanju lokalnog identiteta, tradicije i običaja, štiti okoliš, jača autohtonu, tradicijsku i ekološku proizvodnju, te pomaže razvoju ruralnih krajeva na osnovi održivog razvoja.³⁴ U projektima ruralnog razvoja treba objediniti turizam i proizvodnju hrane, čime bi se ubrzao razvoj ruralnog turizma, ali i poljoprivrede, što može generirati dodatne ekonomske učinke.³⁵ Stoga je nužno razvijati one oblike ruralnog turizma koji najmanje degradiraju okoliš i kulturno-povijesnu baštinu, a mogu biti ekonomski održivi. Kada je u pitanju kontinentalni dio Hrvatske, ti su oblici ruralnog turizma: seoski turizam, gastronomski i enofilski, kulturni, vjerski, sportsko-rekreacijski, zdravstveni, ekoturizam i dr.³⁶

³² *Ruralni turizam Hrvatske*, Nacionalni katalog; Ministarstvo turizma RH i Hrvatska gospodarska komora, 2015.

³³ *Ruralni turizam Hrvatske ...* nav. dj. (bilj. 33), str. 81.

³⁴ Pena, A.I.P.; Jamilena, D.M.F.; Molina, M.A.R.: *The perceived value of the rural tourism stay and its effect on rural tourist behaviour*; Journal of Sustainable Tourism, br. 8, 2012., str. 1045.

³⁵ Srića, V.: *Hrvatska 2020*; Profil, Zagreb, 2010., str. 238.

³⁶ Bartoluci, M.; Hendija, Z.: *Održivi razvoj ruralnog turizma kontinentalne Hrvatske*, Treća međunarodna konferencija „Menadžment turizma i sporta: tehnološki razvoj u funkciji održivog turizma i sporta“; Veleučilište u Čakovcu, 2014., str. 12.

3. OBILJEŽJA RURALNOG TURIZMA ISTOČNE HRVATSKE

Spomenuto je da u Republici Hrvatskoj 92 % teritorija čini ruralno područje. Jači razvoj turizma na seljačkim obiteljskim gospodarstvima započeo je 1998. godine i usko je vezan uz izrazito poljoprivredna područja, te su registrirana 32 turistička seoska obiteljska gospodarstva. Broj registriranih turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava na razini Republike Hrvatske otada je neprekidno u uzlaznom trendu, tako da je 2015. godine dostigao brojku od 688 gospodarstava.

Istočna Hrvatska obuhvaća prostor pet županija: Virovitičko-podravske, Požeško-slavonske, Brodsko-posavske, Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske. Istočna Hrvatska obuhvaća 22 % ukupnog kopnenog teritorija Republike Hrvatske i 19 % stanovništva Hrvatske. Gustoća naseljenosti nešto je niža od prosječne hrvatske gustoće naseljenosti i iznosi 73 stanovnika/km².³⁷ Prema OECD kriterijima, 98,5 % Istočne Hrvatske čini ruralno područje. S ispodprosječnom razvijenošću u odnosu na ostatak Hrvatske, regija Istočne Hrvatske dominantno je poljoprivredno i prerađivački orijentirana. Ova regija, prema bruto društvenom proizvodu po stanovniku, zaostaje za državnim prosjekom za gotovo 30 posto.³⁸

Zajedno s poljoprivredom i industrijom, turizam postaje široko rasprostranjena gospodarska aktivnost u Istočnoj Hrvatskoj. Istočna Hrvatska razvija se u turističkom smislu i stječe glavne karakteristike razvijene turističke destinacije na karti hrvatskog turizma. Međutim, udio turizma i ugostiteljstva u ukupnom prihodu od istočne Hrvatske još uvijek je vrlo nizak – manje od 2 %.³⁹ Turistička seljačka gospodarstva nalaze se u kategoriji subjekata hrvatskog gospodarstva, čiji je status i razvoj reguliran propisima, te praćen i potican mjerama državne politike, koja se razmjerno sporo u odnosu na konkurentsko okruženje, prilagođava uvjetima tržišta u razvoju novog i nedovoljno razvijenog proizvoda na hrvatskom tržištu. Turistička seoska obiteljska gospodarstva zaživjela su kao novi turistički proizvod, čijem brzom kvantitativnom rastu i kvalitativnom razvoju svjedočimo iz godine u godinu, i to zbog prirodne predispozicije za razvoj zbog tradicionalnog usmjerenja na poljoprivredu i tradiciju života na selu.

Unatoč pozitivnom trendu rasta i razvoja, analize pokazuju da rast i razvoj turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava nije ravnomjeran i dostatan u svim dijelovima

³⁷ Podaci Državnog zavoda za statistiku, 2013.

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

Istočne Hrvatske, kako zbog usitnjenosti seoskog turizma, tako i zbog slabije razine obrazovanosti lokalnih poduzetnika uključenih u ovaj oblik poduzetništva, te zbog izrazito velikog broja zakonskih propisa. Stoga razvoj turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava treba više procjenjivati na osnovi objektivnih mogućnosti njegova budućeg razvoja i ulaganja u nužnu prateću infrastrukturu, te razvoja ostalih specifičnih oblika turizma, poput lova, ribolova i zdravstvenog turizma. Može se reći da je ovaj oblik turizma nedostatno valoriziran zbog nedostatka sustavnog pristupa u njegovu razvoju.

Tablica 1. prikazat će ukupan broj registriranih turističkih seljačkih obiteljskih gospodarstava u Istočnoj Hrvatskoj, po županijama, 2014. godine.

Tablica 1. Ukupan broj registriranih turističkih seljačkih obiteljskih gospodarstava u Istočnoj Hrvatskoj, po županijama, 2014. godine

Županija	Broj registriranih turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava	Broj ležaja	Registrirane kušaonice
Brodsko-posavska	7	26	2
Osječko-baranjska	56	81	4
Požeško-slavonska	11	40	2
Virovitičko-podravska	19	33	1
Vukovarsko-srijemska	19	59	7
Ukupno Istočna Hrvatska	112 (16 %)	439 (33 %)	16 (8 %)
Ukupno Republika Hrvatska	688	1345	208

Izvor: Obrada autora prema podacima Ureda državne uprave po županijama Službi za gospodarstvo

Kako se vidi iz tablice, u pojedinim županijama Istočne Hrvatske razvio se velik broj turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava, dok se u drugima pojavljuje znatno manji broj, s novijim datumom registracije. U Vukovarsko-srijemskoj županiji utvrđeno je da je najveći broj turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava registriran za pružanje usluga u turizmu tijekom 2010. i 2011. godine, što govori o začecima razvoja ruralnog turizma na ovom području.⁴⁰

U Istočnoj Hrvatskoj registrirano je 112 turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava, što predstavlja 16 % od ukupno registriranih u Republici Hrvatskoj. Istočnu Hrvatsku obilježava nejednaka raspodjela turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava. Postoji 50 % registriranih turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava u Osječko-baranjskoj županiji, nakon čega slijedi 17 % u Vukovarsko-srijemskoj županiji i

⁴⁰ Sudarić, T. i sur.: *Conceptual framework of development of rural tourism in eastern Croatia*; Agronomski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2015., str. 229.

Virovitičko-podravskoj županiji. Službeni statistički podaci ne daju ukupan uvid u razvoj turističkih obiteljskih gospodarstava, stoga je potrebno kombinirati podatke iz različitih izvora.

Broj dolazaka i noćenja u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji je u opadanju, što se može pripisati stanju u gospodarstvu i krizi koja još uvijek traje. Ono što je posebno zanimljivo jest znatan broj dolazaka i noćenja stranih turista. Isto tako, povećava se broj dana boravka u turističkim seoskim obiteljskim gospodarstvima. Nažalost, udio noćenja na tim gospodarstvima u odnosu na ukupno ostvaren broj noćenja u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji, izrazito je malen i kreće se oko 0,3%.⁴¹

Može se zaključiti da razvoj turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava u Istočnoj Hrvatskoj značajno zaostaje za razvojem takvih gospodarstava u ostalim područjima Hrvatske. Seoska obiteljska gospodarstva nisu dovoljno iskorištena kao potencijal u svrhu turističkog razvoja ruralnih područja unatoč komparativnim prednostima ruralne sredine, kao što su položaj, prirodni resursi, lokalno stanovništvo i tradicija.

⁴¹ Kljaić, J. i sur.: *Uloga turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava u razvoju turizma Istočne Hrvatske* Acta Turistica Nova, br. 2, 2015., str. 270.

4. RURALNI TURIZAM U OSJEČKO-BARANJSKOJ ŽUPANIJI

Osječko-baranjska županija kontinentalna je županija u Panonskoj nizini, na sjeveroistoku Hrvatske. Osječko-baranjska županija obuhvaća dio Podunavlja i Podravlja. Smještena je na plodnom tlu Panonske nizine, između rijeka Save, Drave i Dunava i čine ju slikovit ravničarski kraj, šume, blagi brežuljci, ribnjaci, vodeni tokovi i močvarna područja koja daju regiji prepoznatljivu i privlačnu turističku sliku.

4.1. Zemljopisne odrednice

Osječko-baranjska županija nalazi se u Euroregiji Dunav – Drava – Sava, te graniči s Mađarskom i Srbijom, a u blizini je i Bosna i Hercegovina. Kroz zemljopisni položaj Osječko-baranjska županija povezana je euroregionalnom suradnjom s drugim regijama koje dotiče rijeka Dunav. U skoroj budućnosti kroz Osječko-baranjsku županiju prolazit će koridor Vc, čime se očekuje značajan porast tranzitnih gostiju s područja Poljske, Češke, Slovačke, Mađarske, Njemačke i Ukrajine.

Slika 1. Osječko-baranjska županija
Izvor: www.google.hr/search?q=osječko-baranjska+županija, 15.12.2017.

Osječko-baranjska županija, sa sjedištem u gradu Osijeku, obuhvaća 263 naselja smještena u 42 lokalne samouprave, od kojih je njih sedam sa statusom grada (Beli Manastir, Osijek, Belišće, Donji Miholjac, Đakovo, Našice i Valpovo), a 35 sa statusom općine.⁴² U tom krajoliku prevladavaju prostorne naplavine, nizine Drave i Dunava, te njihovih pritoka, a klima je kontinentalna. Plodne površine u Baranji, bogate florom i faunom, kao i u ravničarskom dijelu Slavonije, oduvijek su privlačile ljude, a obiluju lovnim i ribolovnim područjima.

4.2. Turistička privlačnost Osječko-baranjske županije

Osječko-baranjska županija svojim zemljopisnim obilježjima pripada skupini kontinentalnog turizma. Već je naglašeno da se kontinentalnom turizmu u Republici Hrvatskoj nije posvećivala dovoljna pozornost. No, u posljednje se vrijeme odnos prema kontinentalnom turizmu mijenja, pod utjecajem zbivanja na svjetskom turističkom tržištu. Naime, turistički trendovi u svijetu sve više pokazuju promjenu ponašanja turista, koji žele doživjeti što je više moguće različitih iskustava tijekom svog puta, tako da se u posljednjem desetljeću pokazuju sve izraženiji znakovi zanimanja za tzv. ekoturizam, ruralni turizam, seoski turizam, obrazovni turizam, avanturistički turizam i sl. Pitanja okoliša, održivog razvoja i različitosti ponude u cjelini, postali su iznimno privlačni čimbenici u turizmu. Za Osječko-baranjsku županiju od iznimne je važnosti razvitak turizma kao pokretačke snage regionalnog gospodarskog razvitka.

Turističku privlačnost ovog područja čine bogata povijesna spomenička kulturna baština, izvorne prirodne ljepote, uz mirise zelenila, livada, močvara i šuma koje su pravi raj za opuštanje, odmor i rekreaciju, s raznovrsnim sadržajima, kao što su lov, ribolov, vožnja čamcima, brodicom, fijakerom, džipovima, jahanje konja, foto-safari i dr. Turističku privlačnost čine i brojna vinogradarska područja, vinski podrumi i vinske ceste koje postoje još od vremena Rimljana, te raznovrsni običaji vezani uz kulturno-turističke manifestacije na kojima na reprezentativan način oživljavaju stari običaji predaka, odjevenih u vezene narodne nošnje, u Đakovu, Bizovcu, Duboševici i drugim mjestima.

U Slavoniji i Baranji nalaze se mnogobrojna lovišta i ribolovišta. Najpoznatije lovište je još od davnina ono za lov na jelene i svinje u Tikvešu. U Baranji je i Kopački rit, najveći europski rezervat ptica, močvarno područje svjetskog značenja.

⁴² Podaci Državne geodetske uprave; www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/xls/Preg_01_HR.xls, 15.12.2017.

Osječko-baranjska županija, koja ima plemenitu i bogatu zemlju, poznata je i po obilju i raznovrsnosti gastronomskih specijaliteta i kvalitetnih vina kojima nema premca u Hrvatskoj. U ponudi je i mirisni pšenični kruh iz krušne peći, slavonsko-baranjski kulen vrhunske kvalitete, mladi sir, šunka, slanina, čvarci, domaće kobasice, te pečenje od srnetine, jaretine, janjetine, svinjetine, teletine, čuveni čobanac, uz lovačke specijalitete, izvrstan fiš paprikaš, šaran na rašljama i obilje različitog povrća. Gastronomsku ponudu upotpunjuju slastice – od raznih kolača, razlistani salenjaci, gužvare, palačinke, te razno kvalitetno ekološki uzgojeno voće. Uz gurmanska jela na ovom su području poznata i vrhunska vina, kao što su đakovačka, erdutska, vina iz beljskih podruma Kneževih Vinograda, te kvalitetna vina Biskupije Đakovo i privatnih podruma Erduta, Aljmaša, Suze, Zmajevca i drugih mjesta ove županije.

4.3. Nositelji turizma i turističke aktivnosti u Osječko-baranjskoj županiji

Prostorni plan OB županije, kao temeljni strateški dokument prostornog razvoja Osječko-baranjske županije, utvrdio je da se turizam na području ove županije mora razvijati na temelju prirodnih i kulturnih bogatstava i raznolikosti, te izdašnosti i ekološke očuvanosti prirodnih resursa. Kopački rit i druga zaštićena područja, te područja termalnih izvora značajne su okosnice razvoja turizma. U cilju aktiviranja ruralnog prostora i njegove autohtonosti potrebno je povezati turizam i poljoprivredu kroz ekološku proizvodnju zdrave hrane. Ovo povezivanje treba stvoriti specifičnu ponudu kroz koju mogu oživjeti ruralna područja i tradicijska graditeljska i etnološka baština.

Prostorni plan Osječko-baranjske županije pruža strateški i prostorni okvir za razvoj turizma na području ove županije, a njegove postavke dalje se razvijaju kroz izradu prostornih planova uređenja. Nositelji turizma na području Osječko-baranjske županije su, prije svega, gradovi Osijek, Donji Miholjac, Đakovo, Našice, Belišće, Beli Manastir i Valpovo, te općine Bilje, Bizovac, Draž i Erdut, koje se ističu određenim atrakcijama, ali i aktivnostima turističkih djelatnika i lokalne samouprave na tom području da navedene aktivnosti valoriziraju i stave u funkciju turizma.

4.3.1. Turistički resursi i mogućnosti za razvoj ruralnog turizma u Osječko-baranjskoj županiji

Kada je riječ o ruralnom turizmu, okolica Osijeka, gradovi županije i njihova okolica sadržavaju bogate prirodne resurse koji predstavljaju značajnu podlogu za ruralni turizam. Osim toga, ova je županija prepoznatljiva i po povijesnoj kulturnoj baštini, objektima za odmor i rekreaciju, kulturnim i zabavnim manifestacijama u kojima nalaze zadovoljstvo mnogi posjetitelji ne samo iz Hrvatske, već i izvan njezinih granica.

Park prirode „Kopački rit“

U jugoistočnom dijelu Baranje, nalazi se jedno od najznačajnijih prirodnih, poplavnih područja europskog značenja – Kopački rit. Ukupno poplavno područje zauzima površinu od 33.010 ha, od koje je kategorijom zaštite Park prirode zaštićeno 17.700 ha, a kategorijom Posebnog zoološkog rezervata obuhvaćeno je područje 7.000 ha (6.234,52 ha). O koliko značajnom prirodnom biotopu se radi potvrđuje i uvrštavanje u popis međunarodno značajnih močvara („Ramsarsko područje“). Južno od rita nalazi se područje Posebnog zoološkog rezervata na 7143 ha.⁴³

Kopački rit dobio je ime od mađarskih riječi *kapocs*, što znači kopča, i *ret* = močvarna livada. Riječ *kopča* označava poveznicu, a tu su funkciju oduvijek imali mnogobrojni drveni mostići koji su povezivali dvije obale kanala kojih je ovaj rit prepun.⁴⁴

Slika 2. Drveni most premošćuje ritski kanal
Izvor: www.dvazen.coolinarika.com, 15.2.2017.

Park prirode Kopački rit, na ušću Drave u Dunav, najznačajnije je, najvrjednije i najatraktivnije prirodno zaštićeno područje cijele istočne Hrvatske. Područje Kopačkog rita zaštićeno je kao Ramsarski lokalitet, odnosno močvarno područje svjetskog značenja.

⁴³ <http://www.geografija.hr/hrvatska/kopacki-rit-turizam-u-parku-prirode>, 15.12.2017.

⁴⁴ Ibid.

Diljem Hrvatske i izvan nje, Kopački je rit poznat po atraktivnim močvarnim krajolicima i iznimnom bogatstvu životinjskog svijeta, osobito jelena i brojnih vrsta ptica.

Kopački se rit nalazi samo 13 km od Osijeka, kojemu je on glavno rekreativno vikend odmaralište. I mnogi Osječani i posjetitelji koji dolaze izvan Osijeka, uživaju u posjetu ritu ili vožnji biciklom po nasipima. Može se reći da je Kopački rit postao prvi hrvatski centar za ciklo-turiste. Velik broj turista Kopački rit posjećuje i brodovima koji do rita stižu Dunavom, većinom iz Vukovara. Prirodna osnova (reljef, vegetacija, flora, fauna) naglašava sveprisutne atraktivne čimbenike razvoja turizma. Ne treba zanemariti ni kulturno-povijesnu baštinu, koja je najvažniji segment društvenih faktora turizma i ona je veoma izražena u čitavoj okolici Parka. U selu Kopačevu, gdje se nalazi glavni ulaz u Park prirode, postoji etnološki muzej i arheološko nalazište. U naselju Tikveš nalazi se dvorski lovno-rezidencijalni kompleks (kralja Aleksandra i predsjednika Tita) i lovačka ladanjska vila. Etno-selo Karanac slikovito je mjesto za posjet turista, s konjskom zapregom, a ekoturizam „Zlatna greda“ u istoimenom naselju za bicikliste, ljubitelje vožnje čamcima Dunavom, foto safarija i noćenja u prirodi.

U turističku ponudu Parka prirode Kopački rit ubrajaju se i vožnje čamcima i panoramskim brodovima, biciklističke staze, šetnje uz promatranje ptica, vidikovci, poučne staze, slušanje rike jelena koja počinje početkom rujna, a završava polovicom mjeseca⁴⁵, mogućnosti team-buildinga, rekreativnog ribolova, organizacije stručnih domaćih i međunarodnih skupova itd.

Turistička ponuda Kopačkog rita obogaćuje se i bogatom baranjskom gastronomijom, a u blizini je i baranjska vinska cesta, te mnogobrojni vinski podrumi koji se nalaze u naseljima uz vinsku cestu (prednjače Kneževi Vinogradi), obnovom dvorca princa Eugena Savojskog u Bilju, te ulaganjem u izgradnju luka za turističke brodove u Batini i Aljmašu.

Ubrzano se na ovom području razvija seoski turizam, a samo u općini Bilje (koja obuhvaća 70 % površine Kopačkog rita⁴⁶, danas ima 26 takvih gospodarstava. No, danas još uvijek prednjači lovni turizam i rekreativni ribolov, a ogromne su mogućnosti za razvoj safari turizma, ruralnog turizma, agroturizma, etno-kulturnog turizma, cikloturizma i ekoturizma.⁴⁷

⁴⁵ Bognar, A. i sur.: Kopački rit: park prirode, Ekološki turistički vodič, Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja Republike Hrvatske, Zagreb, 2003., str. 7.

⁴⁶ www.bilje.hr, 15.12.2017.

⁴⁷ <http://www.geografija.hr/hrvatska/kopacki-rit-turizam-u-parku-prirode>, 15.12.2017.

U sljedećoj tablici dan je prikaz broja posjetitelja Kopačkog rita u razdoblju od 2007. do 2016. godine.

Tablica 2. Broj posjetitelja Parka prirode Kopački rit

Godina	Broj posjetitelja
2007.	33.500
2008.	36.700
2009.	36.000
2010.	33.000
2011.	33.000
2012.	28.756
2013.	27.000
2014.	26.800
2015.	29.836
2016.	38.679

Izvor: Materijali Turističke zajednice Osijek

Park prirode Kopački rit 2016. godine je posjetilo 38.679 osoba, što je rekordan broj i 30% više u odnosu na prethodnu godinu, te je znatnim dijelom utjecalo da se vlastiti prihodi povećaju za 37%. Korištenjem europskih, nacionalnih i vlastitih sredstava realizirani su mnogi projekti, a još ih se više priprema.

U Kopačkom ritu postoji privatni centar za posjetitelje, prodaju se ulaznice, a obilazak Parka i sve manifestacije su organizirane. Posjeti nisu ograničeni samo na toplu godišnja doba; s prvim danima zime počinje prometovati grijani turistički vlak. Vožnja traje 45 minuta i za to vrijeme posjetitelji prolaze kroz močvarni i šumski dio Parka, u kojem se mogu vidjeti divlje svinje, visoka divljač, jeleni i košute.

Postavljanje smeđe turističke signalizacije pozitivno je utjecalo na broj posjetitelja Parka prirode.

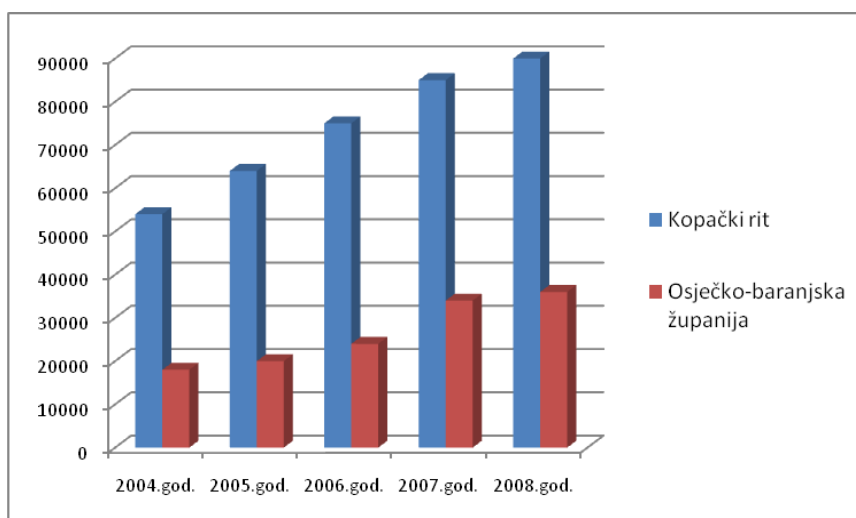
S obzirom na atraktivnost Parka prirode Kopački rit, on je još uvijek relativno slabo posjećen, što je najviše posljedica lokacije Parka, izvan glavnih smjerova tranzitnih turističkih kretanja, te još uvijek prisutna percepcija ovog područja kao ratne zone. Nažalost, ova je percepcija dijelom i opravdana zbog miniranosti ovog prostora tijekom Domovinskog rata, odnosno opasnosti od zaostalih mina. To je još uvijek vidljivo u prostoru i može značajno destimulirati potencijalne posjetitelje, posebice iz inozemstva.

Slika 3. Pogled na Kopački rit

Izvor: <http://www.geografija.hr/hrvatska/kopacki-rit-turizam-u-parku-prirode>, 15.12.2017.

Park prirode Kopački rit ima veliko značenje u cjelokupnoj turističkoj bilanci Osječko-baranjske županije, jer više od trećine turista godišnje posjeti upravo ovaj rit. Sljedeća slika prikazuje kretanje broja posjetitelja Parka prirode Kopački rit u razdoblju od 2004. do 2008. godine.

Slika 4. Kretanje broja posjetitelja Parka prirode Kopački rit i Osječko-baranjske županije u razdoblju od 2004. do 2008. godine

Izvor: www.geografija.hr/hrvatska/kopacki-rit-turizam-u-parku-prirode, 15.12.2017.

Prema riječima Ružice Marušić, voditeljice prezentacijskih aktivnosti u Parku, ulaganja u ponudu i infrastrukturu dala su određene rezultate, a uskoro je u planu projekt obnove kompleksa Tikveš, što će za turističku ponudu Parka prirode mnogo značiti.⁴⁸

Resursi, dakle, nisu statični, već postaju i razvijaju se u skladu s akcijama ljudi. Elementi resursne osnove kao što su stabla, voda, hridi, nisu resursi dok ne zadovoljavaju određenu potrebu. Većina čovječanstva koristi dijelove prirodnog okruženja i oni se lakše i bolje pretvaraju u resurse. Kultura također ima utjecaj na korištenje prirodnih resursnih osnova. Primjerice, nafta postaje resurs kada ljudi razviju znanje i sposobnost za njezino iskorištavanje i kada ga usklade s tehnologijom potrebnom za rad, dokolicu ili opstanak (pokretanje automobila, strojeva, obradu polja i sl.). Resursi su, dakle, dinamični u vremenu i prostoru i ovise o percepciji njihove vrijednosti od strane konkretne osobe ili društva.⁴⁹

Budući turistički razvitak ovog područja bit će moguće planirati na temelju adekvatne valorizacije prirodnih osobina temeljnog fenomena i u skladu s ograničenjima koja iz njih proizlaze. Svakako da će se turistički razvitak oslanjati na naselja na rubovima rezervata – Bilje, Kopačevo, Lug, Vardarac, koja bi se trebala u tom pravcu usmjeravati, razvijajući preduvjete (prvenstveno infrastrukturne).

Rubne zone Parka prirode Kopački rit

Rubne zone Kopačkog rita na području Bilja, te rubnih naselja Kopačevo, Lug, Vardarac, buduća su područja turističko-ugostiteljske ponude, kao i izletničko-rekreacijskih i sportskih sadržaja. U tom smislu je i program povezivanja ovog prostora u mrežu europskih biciklističkih staza (od Beremenda (Mađarska) krunom dravskog nasipa prema Bilju, te dunavskim nasipom kroz Park prirode sve do Batine, te dalje nasipom do mađarske granice), kao i povezivanje ovog prostora na mikroplanu (Osijek – Bilje, do rekreacijskog centra CINOTA, te dalje dionicama Bilje – Kopačevo – Sakadaš – Podunavlje – Kozjak – Tikveš – Zlatna Greda – Zmajevac). Planirane aktivnosti na razvoju ruralnog turizma, kroz smještaj u kućama tradicijskog graditeljstva i razvitak agroturizma i ekopoljoprivrede, uključivanje kulturno-povijesne i graditeljske baštine u turizam (dvorac u Bilju, dvorci u Tikvešu), etnografske radionice starih zanata, etnografska muzejska zbirka u Lugu i slično, obogatit će turističku ponudu kompletnog područja Baranje.

⁴⁸ <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/kopacki-rit-rusi-rekorde-u-2016-ga-obislo-38-000-posjetitelja.461786>, 15.12.2017.

⁴⁹ Prema: David Fennell, *Ecotourism*, Routledge, Taylo & Francis Group, London and New York, 2008., str. 107.

Bizovačke toplice

U okviru valorizacije termalnih izvora i razvoja zdravstvenog i rekreacijsko-izletničkog turizma razvile su se Bizovačke toplice na izvorima slane termomineralne hiperterme, kojima temperatura vode iznosi čak 96°C. To je jedina takva hipoterma u Europi. Bizovačke toplice imaju najveći vodeni park u istočnoj Hrvatskoj – preko 4000 m² vodenih površina. Toplice nude nezaboravan odmor na višenamjenskom kupališnom kompleksu s 11 bazena, uključujući najveći bazen s valovima u Hrvatskoj, brojne vodene atrakcije, kao što su vodene masaže, zračni gejzir, ležeće zračne masaže, vodenu gljivu, dva vodena slapa, a ne treba izostaviti ni bogatu gastronomiju. Sve to upotpunjuju sunčalište i sportski tereni za veliki i mali nogomet, košarku, tenis, odbojku na pijesku, rukomet, dječji kutak, proslave dječjih rođendana, pool partyji, te koncerti popularnih izvođača.

Godine 2016. izgrađena je nova zgrada Lječilišta Bizovačke toplice, koje sadrži 56 novih dvokrevetnih soba i dva vrhunski uređena apartmana. Ugledni fizijatri i stručni tim fizioterapeuta svoje iskustvo stavljaju u službu pacijenata u novom zdanju.⁵⁰

Stari kompleks Bizovačkih Toplica i hotel Termia imaju ukupno 300 smještajnih jedinica, a uz kompleks „Aquapolis“ s bazenima i spomenutim vodenim atrakcijama, predstavljaju lječilišni i turističko-rekreacijski kapacitet koji će u budućoj turističkoj valorizaciji predstavljati značajnu osnovu za daljnji razvoj, uključivo i razvoj kongresnog turizma.

Tablica 3 prikazat će broj posjetitelja Bizovačkih toplica u razdoblju od 2007. do 2016. godine.

Tablica 3. Posjetitelji Bizovačkih toplica

Godina	Broj posjetitelja
2007.	190.000
2008.	180.000
2009.	160.000
2010.	158.000
2011.	135.416
2012.	119.000
2013.	89.813
2014.	56.906
2015.	78.144
2016.	86.095

Izvor: Podaci dobiveni u Upravi Bizovačkih toplica

⁵⁰ <http://www.tzosbarzup.hr/hr/posjetite/bizovacke-toplice>, 15.12.2017.

Pastuharna lipicanaca u Đakovu

Jedan od simbola Đakova, uz katedralu i manifestaciju „Đakovački vezovi“, jesu i konji lipicanci, a đakovačka ergela lipicanaca na obližnjem Ivandvoru jedna je od najvažnijih europskih ergela. Đakovačka tradicija uzgoja konja može se doživjeti u pastuharni, smještenoj na istočnom rubu Đakova. Ovaj objekt osim pasioniranih ljubitelja konja, posjećuju i „obični“ turisti, a zbog njegovog iznimnog značenja treba ga također uvažavati kao posebnu atrakciju. Državna ergela lipicanaca od 2004. godine, osim svoje uzgojno-seleksijske zadaće, pokreće niz aktivnosti usmjerenih ka turističkom tržištu, od kojih je najznačajnija izgradnja jahaone i sveukupno uređenje prostora Ivandvor.

Turistički kompleks Ivandvor – Đakovo područje je na kojem je, uz postojeću ergelu lipicanaca, u tijeku uređenje radno-rekreacijsko turističke zone (zatvorena jahaonica, prostor za konje i prodavaonica opreme za konje, smještajno-ugostiteljski kapacitet, prostor za gledalište), te zone od 520 ha, gdje se formira jahački centar s hotelom i bazenom, golf i tenis igralištima i botaničkim vrtom. Budući da je ishođena građevinska dozvola, te ostala potrebna dokumentacija, započelo se s izgradnjom planiranih objekata tijekom 2006. godine. Ukupna investicija projekta iznosi oko 15 milijuna kuna. Završetak gradnje i planiranih aktivnosti predviđen je za kraj 2009. godine. S obzirom da je postavljena turistička smeđa signalizacija, vidljivi su pomaci u odnosu na posjete ergeli.⁵¹

U rujnu 2017. godine Državna ergela lipicanaca u Đakovu obilježila je 511. godinu djelovanja i 211. godinu uzgoja lipicanske pasmine konja, i tom je prigodom otvorila je vrata velikom broju gostiju na cjelodnevni program koji je pripremljen za sve dobne skupine posjetitelja, a posebno za najmlađe. Bila je organizirana slikarska kolonija, izložba fotografija, konjička predstava uz pratnju glazbe u zatvorenoj jahaonici, raznovrsni programi za djecu, jahanje konja, igre i radionice s animatorima, vožnje kočijom Ergele, itd.⁵² Takvih manifestacija prigodom različitih proslava, obljetnica i sličnih događanja Ergela često organizira. Velike se manifestacije organiziraju u povodu božićnih i novogodišnjih blagdana. Tako se za blagdane, 2017. godine, planiralo izvesti, među ostalim, i tzv. „božićni bal“, kao glazbeno-scenska predstava u zatvorenoj jahaonici Ergele, u čijem su središtu bili bijeli lipicanci, a cijela predstava planirala se upotpuniti raskošnim efektima (slika 4.5.). Posjetitelji su mogli uživati i u božićnoj priči „Kraljevski konj“,

⁵¹ *Državna ergela Đakovo*; ergela-djakovo.hr/hr, 16.12.2017.

⁵² <http://drum.hr/drzavna-ergela-lipicanaca-dakovo-obiljezava-511-obljetnicu-postojanja>, 16.12.2017.

glazbeno-scenskoj predstavi božićne tematike, sa sudionicima u raskošnoj baroknoj odjeći.⁵³

Održavanje takvih prigodnih svečanosti poznato je diljem Hrvatske i svake godine privlači velik broj posjetitelja iz zemlje i inozemstva, što je zasigurno značajan doprinos cjelokupnom razvoju turizma ove regije.

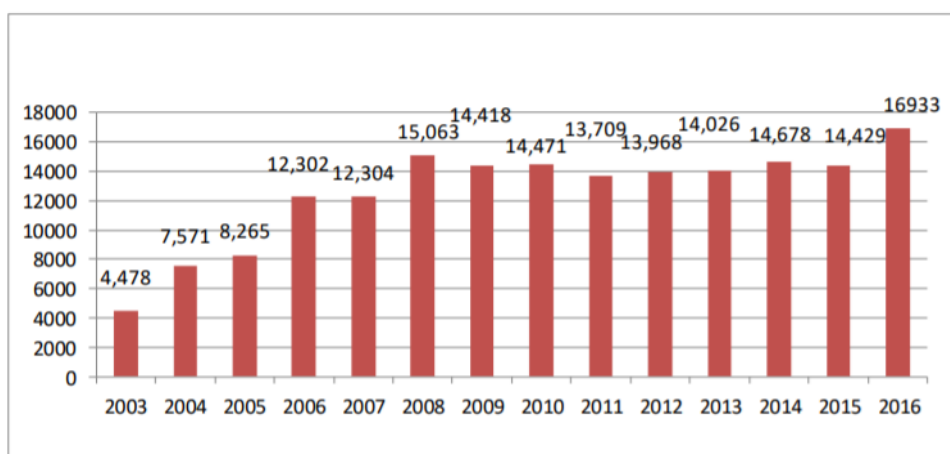

Slika 5. „Božićni bal“ na Ergeli lipicanaca u Đakovu

Izvor: <https://www.putovnica.net/dogadjanja/bozicni-bal-lipicanaca-dakovo>, 16.12.2017.

Broj posjetitelja đakovačke ergele i manifestacija u kojima sudjeluju đakovački lipicanci, iz godine u godinu se povećava, a time se povećavaju i vlastita financijska sredstva. Tako dolazi do određene sinergije: što bolji uzgoj i selekcija, povećava se broj kvalitetnih konja, konstantni uspjesi u konjičkim natjecanjima, povećanje turističke ponude i u konačnici sve to rezultira sve većim prihodima i povećanom broju turista. Statistički podaci o posjeti Ergeli Đakovo prikazani su sljedećim grafičkim prikazom:

Slika 6. Broj posjetitelja na Ergeli Đakovo u razdoblju od 2003. do 2016. godine

Izvor: Podaci iz Turističke zajednice Osijek

⁵³ <https://www.putovnica.net/dogadjanja/bozicni-bal-lipicanaca-dakovo>, 16.12.2017.

Vinogorja Osječko-baranjske županije

Na području Osječko-baranjske županije postoje četiri vinogorja: počevši od zapada s feričanačkim, na jugu s đakovačkim, preko sjevera i baranjskog vinogorja do istočnih granica na kojima se smjestilo erdutsko vinogorje. Ovdje je i dvanaest vinskih cesta i u njima je raspoređeno više od sto vinara.⁵⁴

Baranjsko vinogorje – smjestilo se u području oko Banske kose, na sjeveru Baranje, koje se ovdje posebno ističe i zato što već sada raspolaže određenim sadržajima koji su dijelom u turističkoj funkciji. Naime, ovdje postoji i nekoliko uređenih vinskih podruma, izdubljenih u prapornim naslagama, zbog čega se ističu atraktivnim izgledom koji je poznat i izvan granica Hrvatske. Za sada se veći broj uređenih podruma odnosi samo na jednu lokaciju unutar mjesta Zmajevac, između Kneževih Vinograda i Batine, na južnoj strani Banske kose, iako sličnih podruma ima i u drugim dijelovima vinogorja i na južnoj i sjevernoj strani.

Baranjsko je, uz erdutsko vinogorje, prvo u Hrvatskoj koje je 2007. godine postalo dijelom Vintoura – vinskih cesta Europske unije. U taj je projekt do sada uključeno sedam vinskih cesta iz Mađarske, Španjolske i Italije. Hrvatskoj su partnerstvo pružili susjedni Mađari, s kojima je Osječko-baranjska županija potpisala Opću povelju od priključenju vinskih cesta, a uz pomoć koje imaju mogućnost kandidiranja zajedničkih projekata prema fondovima Europske unije. U Vintour se planiraju uključiti i preostala dva vinogorja s područja ove Županije – đakovačko i našičko.⁵⁵

Na području Osječko-baranjske županije registrirano je oko 100 vinara. U razvoj potrebne turističke infrastrukture proteklih je godina uloženo 4, a kroz primarnu poljoprivrednu proizvodnju plasirano je dodatnih 20 milijuna kuna. Sukladno tomu, povećan je i broj posjetitelja, tako da je sada u području Baranjskog vinogorja registrirano oko 2000 ležajeva za turiste. No, zasigurno postoje i određeni problemi, kao što je, primjerice, činjenica da ni jedan zakonski akt, niti pravilnik ne regulira postojanje vinskih cesta, nego svaka županija temeljem svojih prirodnih resursa usmjerava svoj turistički razvoj. Zbog toga su Osječani odlučili da turističko-vinske ceste ne obuhvaćaju samo vinske podruma, nego i dodatnu turističku ponudu, smještaj, restorane, gastronomiju, spomenike kulture i prirode, te posebne priredbe u naseljima vinogorja, a koje su povezane

⁵⁴ www.glas-slavonije.hr/197723/7/Cetiri-vinogorja-12-vinskih-cesta-i-vise-od-sto-vinara-Osjecko-baranjskoj-zupaniji. 16.12.2017.

⁵⁵ <http://www.poslovni.hr/hrvatska/baranjsko-i-erdutsko-vinogorje-dio-vintoura-41051>, 16.12.2017.

s narodnim običajima, što bi u konačnici trebalo rezultirati povećanjem broja turista i uopće razvoja ove vrste turizma u Istočnoj Hrvatskoj.⁵⁶

Dakovačko vinogorje – počeci vinarske i vinogradarske tradicije Dakovačko-osječke nadbiskupije sežu još u predtursko doba. Aktivni promotori današnje vinske produkcije toga kraja su i vinari okupljeni oko vinske ceste Zlatarevac iz Trnave. Ovdje se jednom godišnje organiziraju sajmovi koji se koriste za promidžbu, za kušanje vina ovog vinogorja i svakako za privlačenje turista iz cijele zemlje.

Erdutsko vinogorje – Erdutski su vinogradi smješteni na istočnim padinama Daljske planine, uz rijeku Dunav koja oplavljuje Erdut i čini ga poluotokom. Plantažni se vinograd pruža na plodnim lesnim nanosima u pravcu istok – zapad, na obroncima Erdutsko-Daljske planine, s najvišim kotama od 130 do 190 metara, a ta je nadmorska visina idealna za uzgoj vinove loze na tom pjeskovito-ilovastom tlu. Ovaj prostor ima status zaštićenog krajolika, a najbolji dokaz vrijednosti njegova slikovitog izgleda su brojne kuće za odmor uz županijsku cestu Aljmaš – Erdut iznad Dunava. Upravo se ova lokacija u cijeloj Slavoniji smatra najatraktivnijom za posjedovanje kuće za odmor, tako da se vrijednosti nekih kuća s pogledom na Dunav i okolne šume mogu uspoređivati s kućama za odmor na najekskluzivnijim lokacijama na Jadranu. Ove su činjenice osobito važne zbog toga što u Erdutu postoji vinarija u sklopu nekadašnje kurije Adamović-Cseh, poznata po hrastovoj bačvi kapaciteta 75.000 litara, najvećoj na svijetu, te je stoga uvrštena u Guinnessovu knjigu rekorda. Jedino mjesto s kojeg se pruža pogled na Dunav stara je srednjovjekovna kula u Erdutu, koja stoga i figurira kao ključna točka zanimljiva za turističke posjete.⁵⁷

Slika 7. Erdutsko vinogorje

Izvor: <http://www.winefine.org/erdutsko-vinogorje/260-erdutsko-vinogorje>, 16.12.2017.

⁵⁶ <http://www.poslovni.hr/hrvatska/baranjsko-i-erdutsko-vinogorje-dio-vintoura-41051>, 16.12.2017.

⁵⁷ <http://vinskacesta.opcina-erdut.hr/povijest-vinogorja>, 16.12.2017.

Feričanačko vinogorje – Najviše utjecaja na razvoj feričanačkog vinogradarstva imali su cisterciti i fratri iz Našica. Nakon izгона Turaka doseljenici su prihvatili kulturu uzgoja vinove loze i proizvodnje vina, tako da je već 1850. godine u Feričancima sagrađen podrum kapaciteta 1.000 hektolitara. Otvorena je i vinska cesta – Put frankovke, koja povezuje četiri vinara, tako da danas vinske ceste ovog vinogorja koje prolaze kroz Valenovac, Feričance i vinograde „Feravina“, imaju dužinu od 1,2 kilometra.⁵⁸

Potez Aljmaš – Erdut – Dalj

Stanovnicima Slavonije i Baranje dobro je poznato izletničko i ribolovno-rekreacijsko područje od ušća Drave u Dunav, na potezu Aljmaš – Erdut – Dalj. Kapaciteti ovog područja značajno su devastirani tijekom Domovinskog rata, te je već u tijeku djelomična njegova obnova, čime će mu se zasigurno vratiti značenje izletničkog i ribolovnog područja koje je nekada imalo. Razvijanjem i aktiviranjem vinorodnih područja toga kraja, kroz otvaranje vinskih cesta, nastoji se razvijati ovu specifičnost ruralnog turizma.

Razvoj vjerskog turizma kroz tradicionalno godišnje hodočašće u Aljmaš, još je jedna u nizu specifičnosti ovog turističkog potencijala. Zapravo je vjerski turizam u Aljmašu osnovni oblik turizma, s obzirom da je Aljmaš poznato marijansko svetište još od 1704. godine. Na blagdan Velike Gospe ovdje hodočasti velik broj vjernika i turista – godišnje ih je i do 100.000. Crkva Gospe od Utočišta, s kipom Majke Božje, izgrađena je 1864. godine, no u Domovinskom je ratu srušena do temelja. Na mjestu stare crkve izgrađena je nova crkva, kao moderno arhitektonsko zdanje.⁵⁹

Izletničko i ribolovno područje Zeleni otok – Batina

To je područje na kojem uz postojeće vikendice, te ugostiteljskih i rekreacijskih sadržaja, treba uz obnovu postojećih sadržaja, kvalitetnim dopunama sportsko-rekreacijskih i kulturno-povijesnih sadržaja (spomenik i spomen-područje Batinske bitke) povratiti značenje izletničkog, ali i tranzitnog punkta kroz mogućnost razvijanja riječnog turističkog prometa Dunavom.⁶⁰

⁵⁸ <http://www.tzosbarzup.hr/hr/eno-gastro/vinska-cesta>, 16.12.2017.

⁵⁹

https://hr.wikipedia.org/wiki/Sveti%C5%Alte_Gospe_od_Uto%C4%8Di%C5%A1ta_u_Aljma%C5%A1u, 16.12.2017.

⁶⁰ Sobol, A.: *Uloga poduzetništva u ruralnom turizmu Osječko-baranjske županije*, Magistarski rad, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2009., str. 29.

Športsko-rekreacijski centar Kneževi Vinogradi

Športsko-rekreacijski centar Kneževi Vinogradi smjestio se dvadesetak kilometara sjeverno od Osijeka, te se može reći da je to prava oaza mira i odmora za one koji traže utočište od svakodnevnog žurbe, napetosti i stresa suvremenog življenja. Gledajući s južnih padina Banovog brda posjetitelji neće ostati ravnodušni pred ljepotom koju pružaju polja, vinogradi, šume, rijeke i ritovi ovog dijela Baranje. Općina Kneževi Vinogradi od davnina je poznato vinogradarsko područje, jer ima vrlo dobre prirodne, posebno klimatske uvjete za uzgoj vinove loze i proizvodnju vina. Baranja na mađarskom jeziku znači „vinska majka“, što najbolje govori o dobrim uvjetima za kvalitetnu proizvodnju vina. Tu su stoljetni vinski podrumi, ukopani u tlo baranjskog brda, kvalitetne autohtone sorte baranjskih vina, gastronomski specijaliteti, tradicionalni obiteljski objekti za odmor, lovačke kuće u baranjskim šumama, stari zanati koji se njeguju kako bi se očuvali od zaborava, a k svemu tomu slavonska tamburica i pjesma, sa zanimljivim narodnim običajima, što sve čini samo dio turističke ponude ovog jedinstvenog i prepoznatljivog područja.

Sportsko-rekreacijski centar Kneževi Vinogradi u samom je središtu Kneževih Vinograda i bogatstvom svojih sadržaja oduševljava posjetitelje u ljetnim mjesecima. U njegovu se kompleksu nalaze olimpijski bazen, mali dječji bazen, dječje igralište, fitness sprave na otvorenom, sportski tereni, ribnjak, šetaliste, te ugostiteljski objekt – restoran „Panon“. Ovo je izletišta često mjesto organiziranih posjeta školskih ekscurzija, stručnih poslovnih skupova, skupnih turističkih posjeta, te team-buildinga.

Prema podacima Turističke zajednice Osječko-baranjske županije, broj posjetitelja Športsko-rekreacijskog centra u Kneževim Vinogradima proteklih nekoliko godina kretao se ovako:

Tablica 3. Broj posjetitelja Športsko-rekreacijskog centra Kneževi Vinogradi u razdoblju od 2007. do 2014. godine

Godina	Posjetitelji	Odrasli	Djeca
2007.	18.728	13.128	5.600
2008.	23.301	16.742	6.559
2009.	22.649	15.806	6.843
2010.	21.483	14.518	6.965
2011.	23.145	15.943	7.202
2012.	24.515	17.615	6.900
2013.	17.913	12.247	5.666
2014.	20.000		

Izvor: Podaci Turističke zajednice Osječko-baranjske županije, 2015.

Rekreacijsko područje „Drava“

Rekreacijsko područje „Drava“ kontinuirani je pojas na lijevoj i desnoj obali Drave, od ušća rijeke Karašice do Zimske luke u Osijeku. Ovo područje administrativno pripada područjima trima jedinicama lokalne samouprave – Gradu Osijeku, općinama Petrijevci i Darda. S obzirom da Drava svojim prirodnim obilježjima (slikovitim, šumom obraslim obalama, pješčanim plažama i sprudovima, bogatstvom ribom) predstavlja prirodni rekreacijski potencijal za područja kroz koja prolazi, tako su na ovim prostorima već izgrađeni pojedini sportski i rekreacijski lokaliteti (kuće za odmor na ušću Karašice, kupalište Pampas, Konjički klub s hipodromom i streljiste Pampas, Eko-staza), koji su zbog administrativne podijeljenosti ostali međusobno nepovezani. Zbog toga je i predloženo definiranje ovog prostora kao jedinstvenog rekreacijskog područja.⁶¹

Ribnjak kod Donjeg Miholjca i ornitološki rezervat „Podpanj“

Područje velikog Ribnjaka kod Donjeg Miholjca, te područja „Podpanj“ (zaštićenog ornitološkog rezervata), kojeg čine dvije bare, smješteno je na zapadnom završetku ribnjaka Donji Miholjac. Ukupna površina Podpanja s okolnim terenom iznosi 65,5 ha. Ovo područje, zajedno s ribnjacima, predstavlja vrlo važan močvarni lokalitet i prvu značajniju postaju za ptice selice nakon mađarske ravnice. Raznolika staništa ovog područja, zaklonjena i neuznemiravana, pogodna su za gniježđenje, prehranu i odmaranje najraznovrsnijih ptica. Prema raspoloživim podacima, u Podpanju je zabilježeno 106 vrsta gnjezdarica. O međunarodnom značenju ovog prostora govori i uvrštavanje područja Podpanj na listu ornitološki značajnih područja u Europi.

Imajući u vidu vrijednost ovog područja, Županijska skupština je 1997. godine donijela Odluku o zaštiti područja Podpanj kao posebnog ornitološkog rezervata, a Županijsko poglavarstvo 2002. godine Pravilnik o mjerama zaštite Posebnog ornitološkog rezervata Podpanj.⁶²

⁶¹ Sobol, A., nav. dj. (bilj. 61), str. 31.

⁶² <http://www.obz.hr/hr/index.php?tekst=448>, 16.12.2017.

Jezero Borovik

Jezero Borovik nalazi se zapadno od Đakova. Nastalo je 1978. godine izgradnjom brane na samom početku toka rijeke Vuke. Pod njegovom vodom ostalo je selo Borovik po kojemu je jezero i dobilo ime. Izuzme li se Kopačevsko jezero u Parku prirode Kopački rit u vrijeme najviših voda, jezero Borovik, s 2,5 četvornih kilometara površine, najveće je jezero u Osječko-baranjskoj županiji. Kako se i Kopačevsko jezero i većina drugih ujezerenih površina odnose pretežno na močvarna područja i ribnjake, ovo je ujedno i jedino „pravo“ jezero u ovoj županiji. Iako je umjetnog porijekla, kao i znatno manja jezera Jošava kod Đakova i Lapovac kod Našica, ima mnogo atraktivniji izgled zbog izrazito šumovitog okoliša i smještaja u brežuljkastom okruženju na istočnim obroncima Krndije. Uostalom, njegovo veće turističko značenje vidljivo je i iz postojanja manjeg privatnog kampirališta uz jezero, te privremenog ugostiteljskog objekta. Jezero je locirano izvan glavnih prometnih putova u najslabije naseljenom dijelu Osječko-baranjske županije, što umanjuje mogućnost njegova jačeg izletničkog korištenja, ali mu daje ugođaj očuvane prirode i mira. Inače, jezero je vrlo atraktivno ribičima, izletnicima, planinarima i ostalim zaljubljenicima „nedirnutu“ prirode.

Turističko-rekreacijski kompleks jezera Borovik razvija se etapno, na površini od 573 ha. Jezero bi, osim kao vodoprivredni objekt, imalo i druge namjene, te mogućnosti za razvitak sportova na vodi (skijanja, veslanja, jedrenja), što se namjerava i izgradnjom jaht centra, te marina, bazena, golf igrališta i tenis igrališta u okolini, kao i uređenjem okolnih terena za skijanje.⁶³

Našička geološka staza

Našička geološka staza nije dovoljno uređena i afirmirana turistička lokacija u Osječko-baranjskoj županiji, ali je ovdje iznimno istaknuta s obzirom da nudi izrazito specifičnu vrstu sadržaja koja odudara od ostale ponude Županije, pa i Hrvatske u cjelini. Naime, radi se o poučnoj stazi koja za temu ima geologiju, te o poduhvatu koji afirmira uglavnom marginalizirani gorski dio Županije. Preko ove staze posredno se ostvaruje i participacija u turističkom korištenju Parka prirode Papuk u Virovitičko-podravskoj i Požeško-slavonskoj županiji, čije se istočne granice pružaju sasvim blizu Osječko-baranjske županije. Za sada, staza u prirodi nije dovoljno uređena, ali postoji vodič stazom s detaljnim opisom.

⁶³ <http://www.geografija.hr/hrvatska/jezero-borovik>, 16.12.2017.

Spomenik s Vidikovcem u Batini

Valja naglasiti da je osnova privlačnosti spomenika dvojaka: s jedne strane privlačnu snagu ima sam spomenik poznatog hrvatskog kipara Antuna Augustinčića, kao arhitektonsko djelo sorealističke arhitekture i spomenik jednom posebnom kontekstu oslobađanja naše zemlje od fašizma, a s druge strane privlači lokacija spomenika na jednom od najatraktivnijih vidikovaca Hrvatske. Kao vidikovac, ovaj je lokalitet privlačan svakom putniku namjerniku, dok je kao spomenik, usprkos svojoj jedinstvenosti, izrazito privlačan samo manjem dijelu potencijalnih turista.⁶⁴

Slika 8. Spomenik s Vidikovcem u Batini

Izvor: www.google.hr/search?q=Spomenik+s+Vidikovcem+u+Batini, 16.12.2017.

Lovišta i ribolovišta

Na ukupnoj lovnoj površini od 347.685 ha ustanovljena su 83 zajednička lovišta, kojima gospodare lovačka društva, udružena u Lovački savez Osječko-baranjske županije, te 14 državnih lovišta koja su pretežno u privatnom zakupu ili je pravo lova povjereno Javnom poduzeću „Hrvatske šume“ – Uprava šuma Našice (lovište „Đurđenica“), odnosno Uprava šuma Osijek (lovišta „Tikveš“, „Podunavlje-Podravlje“ s lovačkim domovima „Zlatna Greda“, „Monjoroš“ i „Ćošak šume“, te uzgajališta divljači „Mačkovac“, „Kujnjak“ i „Nabrđe“ s lovačkim domom „Kondrić“).

Lovišta ove Županije po broju, vrstama i kvaliteti divljači pripadaju najbogatijim lovištima na području Republike Hrvatske. Najreprezentativnija divljač naših lovišta je

⁶⁴ Sobol, A., nav. dj. (bilj. 61), str. 32.

jelen, koji je poznat lovcima i izvan granica naše zemlje. Osim jelena tu su i divlje svinje kojima su naša lovišta bogata, te vrsna srneća divljač kojoj ovo podneblje itekako odgovara za uzgoj visokovrijednih grla. Od pernate divljači lovišta napućuju najviše fazani, zatim divlje patke, guske, prepelice, liske, itd. Zbog svega toga potrebno je prezentirati na valjani način bogatstvo naših lovišta.

Mogućnosti ribolova u Osječko-baranjskoj županiji protežu se dijelom Donjodravsko-dunavskog područja, tj. područjem rijeke Drave, od 29. kilometra (riječnog) do ušća, područjem rijeke Dunav od 1348. kilometra (riječnog) do 1382. km s dunavcima, pripadajućim pritocima, poplavnim područjima, prirodnim i umjetnim jezerima i jezercima, barama i mrtvajama, umjetnim tokovima, kanalima i akumulacijama, te drugim vodama koje su trajno ili povremeno povezane s glavnim tokovima. Prirodno bogatstvo ovog ribolovnog područja predstavlja 50-tak stalnih (autohtonih) i nekoliko povremenih (anodromne i kolodromne selice i poluselice). Analizom kvantitativnog sastava ihtiofaune ribolovnog područja Osijeka vidi se da tu obitava 54 vrste riba koje pripadaju u 11 porodica, te dvije vrste kružnosta. Najzastupljenija je vrsta *Cyprinidae* s 30 vrsta koje čine oko 53 % ukupne strukture. Prevladavanje šaranskih vrsta riba i biološke karakteristike voda ovo ribolovno područje svrstavaju u izrazito ciprinidno, odnosno šaransko ribolovno područje.⁶⁵ Godine 2000. u županiji, na Staroj Dravi kod Bilja održano je 26. Svjetsko klupsko prvenstvo u ribolovu s predstavnicima iz gotovo 30 zemalja, što govori o atraktivnosti ovog prostora u ribolovno-turističkom smislu.

Kulturno-spomenička baština

Zemljopisne cjeline: Baranja, Đakovština, Valpovština i donjomiholjački kraj utkane su u prostor Osječko-baranjske županije. Gradovi: Osijek, Našice, Đakovo, Beli Manastir, Donji Miholjac, Valpovo, te mjesta Aljmaš, Erdut, Bizovac, Bilje, Darda, Kneževo, Batina, Topolje i druga, nastali su u davnoj prošlosti, sa spomenicima koji sadržavaju blistave djeliće riznice europske kulture.⁶⁶

U kulturnoj baštini mnogih gradova nižu se i neoklasicistički i secesijski spomenici do suvremene arhitekture. Svaki grad i svako mjesto Osječko-baranjske županije ima svoju osobnost koju mu je dalo određeno povijesno razdoblje. Ovuda su se nekada kretali Kelti, a potom i Rimljani - narodi koji su ostavili snažan pečat u povijesti golemih područja Europe

⁶⁵ www.ribolov-osijek.hr

⁶⁶ *Kulturno-povijesna baština Osječko-baranjske županije*; Turistička zajednica Osječko-baranjske županije, Osijek, 2005., str. 1.

i šire od nje. Ovuda su zacijelo vodili putovi razmjene između Tračana i Etruščana, a preko ovih rijeka, preko i mimo močvara, kroz panonske šume, kretat će se i mnogi narodi sa sjevera prema jugu i s juga prema sjeveru. Kao mjesta života ljudi, gradovi i ostala mjesta svjedoci su povijesnih razdoblja. Tako u osječkoj Tvrđi, zdanja baroka svjedoče o ukrštanju života velikih vojnih garnizona, državnog činovništva, trgovačkog i obrtničkog staleža; u Valpovu, Bilju, Kneževu, Donjem Miholjcu, Našicama... raskošni plemićki dvorci svjedoče o djelovanju plemstva vezanog za obradu zemlje i za nastup novih gospodarskih djelatnosti, a đakovačka katedrala i biskupijski dvor svjedoci su, pak, života žive Crkve na tom području.

Duga i burna povijest dala je Osijeku mnogo kulturno-povijesnih spomenika, posebice iz 18. i 19. stoljeća. Trebalo bi mnogo vremena i prostora da se svi oni opišu, a kako je središnja tema ovoga rada ruralni turizam, ovom prigodom spomenut će se samo neki primjerci spomeničke baštine Osječko-baranjske županije, i to oni koji su locirani više u ruralnom prostoru, a to znači u okolici Osijeka.

Dvorac Pejačević u Našicama

Dvorac Pejačević u središtu Našica jedan je od najljepših i najočuvanijih dvoraca ne samo u Slavoniji, nego i u cijeloj Hrvatskoj. Ovaj klasicistički dvorac građen početkom 19. stoljeća, smješten je u lijepo uređenom parku, gdje se nalazi još jedan manji prizemni dvorac, te kapelica obitelji Pejačević. Dodamo li tomu činjenicu da se u dvorcu nalazi i lijepo uređeni muzej s posebnim sobama posvećenim slavnim osobama iz Našica Dori Pejačević i Izidoru Kršnjavom, jasno je da se radi o vrlo privlačnoj i uređenoj atrakciji. Kako se neposredno uz dvorac i park nalazi glavni našički trg s parkiralištem, te hotel i niz ugostiteljskih sadržaja, jasno je da ovaj lokalitet već sada ima iznimnu turističku vrijednost.

Dvorac Pejačević ujedno predstavlja i središnju točku Našica, u kojoj se nalazi još jedna atrakcija višeg reda – Franjevački samostan s crkvom sv. Antuna Padovanskog, a u bližoj okolici još i templarska crkvica sv. Martina.

Slika 9. Dvorac Pejačević u Našicama
Izvor: www.google.hr/search?q=dvorac+Pejačević+u+Valpovu, 16.12.2017.

Dvorac Hilleprand-Mailath u Donjem Miholjcu

Dvorac Hilleprand-Mailath smješten u samom središtu Donjeg Miholjca i okružen lijepo uređenim parkom, vanjskim je izgledom vjerojatno najatraktivniji u Županiji, a pripada i među najbolje očuvane dvorce u Hrvatskoj. Jedan od glavnih razloga je i razmjerna mladost ovog dvorca, izgrađenog početkom 20. stoljeća, zbog čega on ipak ima manje povijesno značenje ne samo od našičkog, nego i od turistički još slabije valoriziranog valpovačkog dvorca.

Slika 10. Dvorac Hilleprand-Mailath u Donjem Miholjcu
Izvor: www.google.hr/search?q=Dvorac+u+Donjem+Miholjcu,
16.12.2017.

Dvorac Prandau-Normann u Valpovu

Slika 11. Dvorac Prandau-Normann u Valpovu
Izvor: *Kulturno-povijesna baština Osječko-baranjske županije*; Turistička zajednica Osječko-baranjske županije, Osijek, 2005., str. 12.

Kao rijetko koja srednjovjekovna utvrda u Hrvatskoj, utvrda u Valpovu uspjela se sačuvati sve do danas, i to zato jer je Turci, prilikom povlačenja 1687. godine nisu srušili. U 18. stoljeću tu nekadašnju utvrdu grofovi obitelji Hilleprand von Prandau pretvorili su u dvorac, a oko njega uredili prostrani perivoj. Južni dio perivoja čini autohtona šuma u kojoj prevladavaju hrast i lipa. Dvorac u kojem se danas nalazi

Gradski muzej, jedan je od najznačajnijih spomenika svjetovne arhitekture sjeverne Hrvatske.⁶⁷

⁶⁷ *Kulturno-povijesna baština Osječko-baranjske županije*; Turistička zajednica Osječko-baranjske županije, Osijek, 2005., str. 12.

Katedrala Sv. Petra u Đakovu

Đakovo se s pravom ponosi svojom prošlošću i kulturno-povijesnim spomenicima od najstarijih vremena pa do 20. stoljeća. Skladne i stilski ujednačene građevine iz različitih povijesnih razdoblja – zidine iz 14. stoljeća, župna crkva Svih svetih, nekadašnja turska džamija iz 16. stoljeća, kasnobarokne kaptolske kanoničke kurije, neoromanička biskupska katedrala sv. Petra, biskupski dvor, Dijecezanski muzej, Spomen-muzej biskupa Josipa Jurja Strossmayera i Muzej Đakovštine s galerijom slika, dijecezanski arhiv i knjižnica, samostan sestara sv. Križa sa crkvom i druge građevine – sačuvale su draž stare jezgre grada isprepletene karakteristikama baroka, secesije i historicizma.

Slika 12. Katedrala Sv. Petra u Đakovu
Izvor: *Kulturno-povijesna baština Osječko-baranjske županije*; Turistička zajednica Osječko-baranjske županije, Osijek, 2005., str. 15.

Župna crkva Marijina pohođenja u Aljmašu

Aljmaš je dijecezanska župa i jedno od najznačajnijih Marijanskih prošteništa Istočne Hrvatske. U Župnoj crkvi Pohođenja Marijina nalazi se svetište čudotvornog kipa Gospe od Utočišta, što su ga 1704. godine tamo prenijeli osječki isusovci.

Crkva Gospe od Utočišta sagrađena je 1708. godine, ali je srušena tijekom Domovinskog rata 1991. godine. Poslije rata na mjestu stare crkve izgrađena je nova, moderna crkva – čuveno Marijansko svetište u koje se svake godine za blagdan Velike Gospe slijevaju desetine tisuća vjernika iz šire okoline.⁶⁸

⁶⁸ <https://opcina-erdut.hr/naselja/aljmas>, 16.12.2017.

Slika 13. Crkva Gospe od Utočišta u Aljmašu;
Izvor: www.google.hr/search?q=nova+župna+Crkva+Marijina+Pohodjenja+u+Aljmau

Slika 14. Kip Gospe od Utočišta u Crkvi u Aljmašu;
Izvor: www.google.hr/search?q=Kip+Gospe+od+Utočišta+iz+Aljmaša, 16.12.2017.

4.3.2. Priredbe i manifestacije kao dio ruralne turističke ponude

Turizam je gotovo nezamisliv bez priredaba i raznih manifestacija koje pridonose razonodi gostiju. U tom smislu treba spomenuti nekoliko manifestacija koje se kao čimbenik povećanja turističkog prometa uočavaju u ovoj županiji.

Đakovački vezovi danas su dobro poznata i afirmirana manifestacija izvornog narodnog folklor, koja se svake godine u ljeto održava u Đakovu. Prvi Đakovački vezovi održani su 1967. godine i doživjeli su velik uspjeh kod ljudi iz Slavonije. U sklopu ove manifestacije izvodi se izvorni folklor ne samo Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, već i drugih krajeva Hrvatske, uz prateće priredbe kao što su: otvorenje raznih izložbi, konjičke priredbe, pučko crkveno pjevanje, Đakovština u pjesmi i plesu, svečana povorka

Slika 15. Smotra folklor na priredbi
Đakovački vezovi
Izvor: <https://www.google.hr/search?q=Đakovački+vezovi>, 16.12.2017.

ulicama Đakova, Međunarodna smotra folklor, Smotra folklor Hrvatske, Smotra folklor Slavonije i Baranje, izbor najbolje nošenog narodnog ruha, te izbor djevojke i snaše u najljepšoj nošnji.⁶⁹

U sklopu Đakovačkih vezova održava se i Bonavita u Trnavi – natjecanje nategača i dodjeljivanje nagrada najboljim vinima, zatim izložba i degustacija kruškovačeviljamovke, te gastrofest: kulinijada, degustacija i konzumacija fiša i čobanca. Ljubitelji konjičkog sporta zadovoljstvo nalaze na hipodromu, gdje se svake godine održava međunarodno konjičko natjecanje.⁷⁰

Sportske priredbe privlače također veliku pozornost posjetitelja, kako i regije, tako i iz udaljenijih krajeva. Osim prvoligaških utakmica, te natjecanja u nižim rangovima u raznim sportovima, posebnu pozornost, kao originalna manifestacija ističe se **Olimpijada starih športova** u Brođancima. Olimpijada starih športova u Brođancima najstarija je kulturno-sportska manifestacija koja se tradicionalno održava u kolovozu, počevši od 1972. godine. Natjecatelji se natječu u više disciplina, a posebno je zanimljivo oživljavanje izvornih starih sportova, starih i po nekoliko stoljeća (potezanje užeta, trčanje na štulama do cilja, streličarstvo, bacanje potkove na kolčić, trčanje u vreći prema cilju itd.).⁷¹

Osim ovih odvija se mnogo drugih koje su u većoj ili manjoj mjeri lokalnog karaktera, kao što su, primjerice: Dani vina i turizma, Dani prvog hrvatskog piva, Dani slavonske šume, Smotra folklor „Miholjačko sijelo“, Slama fest, Pannonian challenge itd.

4.3.3. Poljoprivredni resursi Osječko-baranjske županije u funkciji turističke djelatnosti

Razvoj turizma nezamisliv je bez udjela biljne proizvodnje ovog dijela Hrvatske, ali i proizvodnje drugih proizvoda u turističkoj ponudi. Tlo ove regije predstavljaju najplodniji dio tala Hrvatske i tu su locirana svjetski poznata poljoprivredna gospodarstva, te dio plodnih površina Županije vinkovačkog i đakovačkog područja. Na ovom se području po svojoj tradiciji i znanju mogu proizvoditi gotovi proizvodi za turizam (mesni i mliječni proizvodi, ekološki prihvatljiva hrana, tradicionalna i dječja hrana itd.). U poljoprivredi prevladava intenzivna ratarska proizvodnja, a na povišenim površinama i

⁶⁹ <http://tzdjakovo.eu/index.php/hr/aktualno/novosti/item/294-51-dakovacki-vezovi-10-6-9-7-2017-najava-manifestacije>, 16.12.2017.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Živković, P.: *Turistička privlačnost Osječko-baranjske županije*, vlastita naklada, Osijek, 2008., str. 81.

nagibima voćarska i vinogradarska proizvodnja. Prema zapadu postupno se povećava zastupljenost stočarske proizvodnje i površina pod ribnjacima.⁷²

Kako suvremena koncepcija održivog razvitka proizvodnje hrane na obnovljivim resursima poljoprivrede i turizma zahtijeva promjene i prilagodbe u pravcu proizvodnje hrane prema svjetskim standardima, sve se više zastupaju prijedlozi da se u Republici Hrvatskoj hrana, u pogledu stanja tla i načela proizvodnje, standardizira, i to kao:⁷³

- standardna hrana – proizvodi se po standardnom principu na tlu koje sadrži tolerantan sadržaj teških metala i toksičnih tvari, prema međunarodnom standardu
- nostalgična hrana – hrana proizvedena na malim gospodarstvima, s malom uporabom mineralnih gnojiva, a više je zastupljena organska gnojidba
- ekološki kontrolirana hrana – hrana proizvedena na tlima u kojima je sadržaj teških metala niži od 50 % maksimalno dopuštenog sadržaja
- biološki dinamična hrana – proizvedena prema međunarodnim načelima na tlima koja sadrže 50 % od maksimalno dopuštenog sadržaja štetnih tvari
- hrana za dojenčad – posebno čista hrana, proizvedena bez primjene štetnih sredstava, s najviše 10 % od maksimalnog opterećenja tla teškim metalima i drugim štetnim tvarima.

Tla na području Osječko-baranjske županije u takvom su stanju čistoće da mogu proizvoditi proizvode i ponuditi sve oblike navedene hrane.

4.4. Posjećenost domaćih i stranih gostiju na području Osječko-baranjske županije

Turistička zajednica grada Osijeka raspolaže podatkom da je danas na području ove županije zabilježeno preko 200.000 noćenja turista.⁷⁴ Ti podaci svrstavaju ovu županiju na vrh ljestvice kontinentalnih županija, kada je riječ o kontinentalnom turizmu. No, kada su u pitanju stope rasta, ova županija nije više na vodećem mjestu u kontinentalnoj Hrvatskoj. Dosadašnji turistički razvitak na području ove županije rezultirao je formiranjem i diferenciranjem pojedinih turističkih lokaliteta i područja, koja se u odnosu na prostorni razmještaj mogu grupirati na područja gradova, zaštićena područja, područja uz vodotoke i

⁷² Jurić, I. i sur.: *Kontinentalni gospodarski resursi u funkciji razvitka turizma Republike Hrvatske*, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2002., str. 61.

⁷³ Bašić, F. i sur.: *Održiva poljoprivreda; Hrvatska poljoprivreda na raskrižju*, Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva, Zagreb, 1996., str. 19.

⁷⁴ *Informacija o stanju i razvojnim mogućnostima turizma na području Osječko-baranjske županije i radu Turističke zajednice Županije*, Materijal pribavljen od Turističke zajednice Osječko-baranjske županije

akumulacije, te područja termalnih izvora. Postojeći smještajni kapaciteti uglavnom su vezani uz gradove, a od ostalih smještajnih kapaciteta ističu se, osim onih vezanih uz zdravstveni i rekreacijski turizam u Bizovcu, kapaciteti u privatnom smještaju u manjim naseljima u Baranji i na području općine Erdut.

Osječko-baranjska županija ulaže značajne napore na daljnjem unaprjeđenju turističke ponude, što se očituje kroz stalnu financijsku potporu projekata Turističke zajednice, ali i kroz veće turističke projekte kao što je gradnja luka za putničke brodove u Batini i Aljmašu, mreža turističko-vinskih cesta na području ove županije i slično.

Tablica 4 predočit će podatke o noćenjima turista tijekom 2005. – 2016. godine u ovoj županiji:

Tablica 4. Podaci o broju noćenja turista u razdoblju 2005. – 2016. god. na području Osječko-baranjske županije

Godina	Noćenja – ukupno
2005.	143.774
2006.	163.363
2007.	176.856
2008.	188.926
2009.	187.422
2010.	159.261
2011.	173.892
2012.	168.122
2013.	169.952
2014.	174.531
2015.	198.473
2016.	218.074

Izvor: Podaci Turističkih zajednica s područja Osječko-baranjske županije

Iz podataka u tablici vidljivo je da je prethodne, 2016. godine ostvaren najveći broj noćenja turista u posljednjih deset godina u Osječko-baranjskoj županiji.

Pogleda li se struktura podataka o noćenju turista, uočit će se da se dvije trećine, tj. 66,23 % noćenja ostvaruje u Osijeku i Bizovcu; u Baranji se ostvaruje 14,38 %, a 13,39 % u većim gradovima: Đakovu, Našicama i Valpovu, dok se ostatak od 6 % ostvaruje u Belišću, Donjem Miholjcu, Općini Erdut i općinama koje nemaju osnovan lokalnu turističku zajednicu. Domaći gosti čine 63,01 %, a od stranih gostiju najzastupljeniji su njemački turisti s 4,48 %, talijanski s 3,43 %, gosti iz Bosne i Hercegovine sa 3,23 %, iz

Srbije s 2,58 %, Slovenije s 2,47 %, Austrije s 2,04%, pa čak i SAD-a s 2,11 %, a preko 1 % imaju još Mađarska, Australija, Rumunjska, Nizozemska i Francuska.⁷⁵

Tablica 5 prikazuje noćenja turista po turističkim zajednicama s područja Osječko-baranjske županije u 2016. godini:

Tablica 5. Noćenja turista po turističkim zajednicama s područja Osječko-baranjske županije tijekom 2016. godine

Općine/mjesta	Ostvareni broj noćenja u 2016. god.	%
Belišće	995	0,46
Bilje	13.686	6,27
D. Miholjac	3.882	1,78
Đakovo	14.678	6,73
Erdut	.457	1,13
Našice	8.417	3,86
Draž	785	0,36
Baranja	16.910	7,75
Osijek	93.471	42,86
Valpovo	6.113	2,80
Bizovac	50.954	23,37
Izvan djelovanja lokalnih turističkih zajednica	5.726	2,63
Ukupno:	218.074	100

Izvor: Podaci turističkih zajednica s područja Osječko-baranjske županije

Prema podacima iz eVisitora⁷⁶, rijetko se koriste usluge turističkih agencija, kako kod domaćih, tako i stranih gostiju. Najveći broj svih dolazaka, tj. 72.959 gostiju došlo je 2016. godine u Osječko-baranjsku županiju u osobnom aranžmanu, dok je 20,3 % ili 18.583 gostiju koristilo usluge agencija. Prema podvrsti smještajnog objekta, najzastupljenije je bilo rezerviranje smještajnih kapaciteta u hotelima, te ostalim ugostiteljskim objektima za smještaj, zatim objektima u domaćinstvu, te objektima u sklopu obiteljsko-poljoprivrednih gospodarstava. U prošloj godini ukupno 67 % posjetitelja u Osječko-baranjskoj županiji koristilo je hotelski smještaj, njih 17 % odabralo je smještaj u ostalim ugostiteljskim objektima za smještaj, 8 % odlučilo se za smještaj u domaćinstvu, 1 % koristilo je kampove, dok ni jedan posjetitelj nije koristio nekomercijalni smještaj ili nije bio prijavljen u sustav eVisitora.⁷⁷

⁷⁵ Informacija o stanju i razvojnim mogućnostima turizma na području Osječko-baranjske županije i radu Turističke zajednice Županije, Materijal pribavljen od Turističke zajednice Osječko-baranjske županije

⁷⁶ eVisitor je informacijski sustav za prijavu i odjavu turista koji koriste turističke zajednice Republike Hrvatske od siječnja 2016. godine (op.a.)

⁷⁷ <https://crocultou.com/2017/06/02/izazovi-upravljanja-kulturno-turistickim-destinacijama-osjecko-baranjske-zupanije>, 4.1.2018.

4.5. Obilježja turizma na seljačkim obiteljskim gospodarstvima

Razvoj turizma na seljačkim obiteljskim gospodarstvima ima svoje specifičnosti i upravo je to oblik turizma koji prevladava u Istočnoj Hrvatskoj. Taj se oblik ruralnog turizma rijetko pojavljivao u našoj turističkoj ponudi sve do 1990-tih godina, zbog općenito negativnog stava prema privatnom vlasništvu, obiteljskim gospodarstvima, te ne-industrijskoj poljoprivredi općenito. Ipak, bilo je i iznimaka. Seljačka su gospodarstva u blizini turistički atraktivnih lokaliteta pružala usluge prenoćišta, jer su posjetitelji iz urbanih sredina često željeli provesti nekoliko dana u mirnoj prirodi. Zajednička je karakteristika tih gospodarstava da nisu počivali na nacionalnim programima razvitka sela i ruralnog prostora, već isključivo na domišljatosti i privatnoj inicijativi pojedinaca i skupina. Iako je njihov ukupni broj s obzirom na potencijale ruralnog prostora Hrvatske bio zanemariv, zanimljivo je da je na području Osječko-baranjske županije, i to uglavnom na prostoru Baranje, bilo takvih obiteljskih gospodarstava.

Promjenom političkog, društvenog i ekonomskog sustava u Hrvatskoj u devedesetim godinama prošlog stoljeća započinje i nova faza u razvoju ruralnog turizma i posebno turizma na seljačkim gospodarstvima. Upravo je taj oblik jedan od temeljnih nositelja turizma kao čimbenika integralnog razvitka ruralnih prostora.

Turizam na seljačkom gospodarstvu oblik je turizma na koji se najčešće i pomisli pri razmišljanju o ruralnom turizmu. Turističko seljačko gospodarstvo manja je gospodarska cjelina, smještena u turistički atraktivnom kraju, koja daje izvoran proizvod ili uslugu gospodarstva, a u rad su uključeni svi članovi obitelji. Poljoprivredno, obiteljsko, seljačko gospodarstvo koje pruža turistički proizvod ili uslugu stječe status „turističkog obiteljskog gospodarstva“.

Treba naglasiti da je turizam na obiteljskom gospodarstvu samo dopunska djelatnost i upravo to određuje smisao ove vrste turizma. Turizam na seljačkom gospodarstvu pruža dodatni, dopunski izvor prihoda gospodarstvu koje primarni izvor prihoda stječe iz poljoprivredne djelatnosti. Time se osigurava preživljavanje gospodarstvenika na selu i kao primarnog proizvođača hrane – njegove izvorne funkcije. Štoviše, usluga prehrane, jela i pića za goste na turističkom seljačkom gospodarstvu trebala bi biti sastavljena iz namirnica pretežno vlastite proizvodnje. Članovi domaćinstva koje pruža turističku uslugu moraju imati prebivalište na selu.⁷⁸

⁷⁸ Lukić, A.: Turizam na seljačkim gospodarstvima u Hrvatskoj, str. 61.

Kako je obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo organizirano i opremljeno za pružanje ugostiteljskih i turističkih usluga, mora imati odgovarajuće obrazovane članove obitelji. Takvo gospodarstvo je mala ekonomska jedinica, a svi su članovi obitelji uključeni u posao. Svako dobro organizirano turističko obiteljsko gospodarstvo može razviti specifične oblike turističkih usluga, od kojih su najčešće: smještaj turista na vlastitom gospodarstvu, ponuda i prodaja vlastitih poljoprivrednih i prerađenih prehrambenih proizvoda, posluživanje hrane i pića iz vlastite kuhinje i podruma, kušanje vina i/ili rakije, organizacija izleta (piknika) u prirodi; kamping u okviru posjeda i sl.

Posluživanje hrane i pića na gospodarstvu model je seljačkog turizma izletničkog tipa. Domaćini nude hranu i piće pretežno iz vlastite proizvodnje, proizvedenu na klasičan način, bez ili uz minimalnu uporabu kemikalija, prema zahtjevima „zdrave hrane“. Takve se usluge nude u posebnim objektima čiji kapacitet ne prelazi 50 sjedećih mjesta. Kušaonice vina ili rakije su posebno uređene prostorije gdje poljoprivrednici mogu ponuditi svoje vlastito vino ili rakiju uz domaću hranu. Mogu biti uređene kao dio stambenog prostora ili kao dio gospodarskih objekata u zatvorenom, natkrivenom ili otvorenom prostoru.⁷⁹

Svaka aktivnost na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu može se obogatiti na način i do stupnja koji ovisi o samom gospodarstvu, atrakcijskim elementima okoliša, te kreativnošću domaćina i gostiju, jer u takvom okruženju turist plaća uslugu smještaja, ali i sve ostale usluge koje proizlaze iz prijateljskog i obiteljskog okruženja.

Ukoliko se žele baviti agroturizmom, vlasnici obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava moraju procijeniti odgovara li njihovo gospodarstvo pružanju turističkih usluga. Riječ je o tome je li određeno područje privlačno, koliko je privlačno samo gospodarstvo, te kakve su osobine članova obitelji – njihov broj, starost i volja obitelji da se ljubazno ophode s turistima. Prvi preduvjet je čista priroda – zrak i voda, zdrava klima, očuvan okoliš, slikoviti pejzaži koji nude mogućnost slobodne šetnje i razgledavanja. Blizina rijeka ili jezera dodatna je prednost i omogućuje različite oblike zabave i rekreacije. No, osim lijepe prirode, turisti traže i udoban smještaj i većinu prednosti koje pružam moderna civilizacija.

Broj stvarnih turističkih seljačkih gospodarstava u ovoj županiji, ali i u cijeloj Hrvatskoj još je uvijek nizak. Znatno je veći broj mješovitih obiteljskih gospodarstava koja

⁷⁹ Franić, R.; Grgić, Z.: *Agroturizam na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu u Hrvatskoj – Pretpostavke i izgledi razvitka*, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2002., str. 136.

koriste unajmljenu radnu snagu ili su po drugim obilježjima bliža različitim prijelaznim oblicima ugostiteljskih objekata u ruralnim područjima.

Za razvitak turizma na obiteljskim gospodarstvima potrebno je udovoljiti nekim preduvjetima na razini gospodarstva. To su, prije svega, normativne (zakoni i propisi kojima se uređuju turistička i ugostiteljska djelatnost u obiteljskim gospodarstvima); organizacijske (organizacijski sustav utemeljen je na nacionalnoj i lokalnoj razini); imovinsko-pravne; prostorne i mjere zaštite okoliša; infrastrukturne i razvojne mjere, te obrazovne, kadrovske i promidžbene mjere. Obrazovanje se provodi na dvije razine: (1) obrazovanje djelatnika iz različitih ustanova uključenih u razvitak turističkih obiteljskih gospodarstava i (2) obrazovanje samih izvođača turističkih aktivnosti. U svrhu promidžbe turističke djelatnosti organiziraju se komunikacijske aktivnosti, nastupi na sajmovima i pripremaju različite publikacije, te financijske, porezne i ostale mjere podrške.

Kako je rečeno, važan čimbenik je i privlačnost samog objekta obiteljskog gospodarstva. U vezi s tim valja spomenuti da su na razini Europske unije doneseni neki opći standardi koje moraju ispuniti objekti seljačkih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Te je standarde propisala Europska federacija ruralnog turizma i oni su identični za cijeli europski teritorij. Standardi se odnose na definiciju uvjeta ruralnog prostora i okruženja, odnosno teritorija na kojem se seljačko domaćinstvo nalazi.⁸⁰

Kroz internu (lokalnu) standardizaciju i označavanje, moguće je osigurati uvažavanje elemenata ruralno-turističke ponude, bitne upravo za područje Slavonije i Baranje, tj. Osječko-baranjsku županije, a koji su nedovoljno valorizirani postojećim zakonima, prvenstveno iz razloga što su zakoni uglavnom usmjereni na priobalnu turističku ponudu. Kroz ovakav način djelovanja usustavljuje se lokalna turistička ponuda, a turistima se daje potpunija informacija o ponudi konkretnog gospodarskog subjekta.

Standardizacija predstavlja definiranje pojedinačnih uvjeta, odnosno standarda koje turističko domaćinstvo posjeduje. S jedne strane, standardi su usmjereni prema vlasniku domaćinstva u cilju isticanja tipičnosti domaćinstva i motivaciji ka povećanju razine kvalitete usluga. S druge strane, standardi su usmjereni prema gostu u cilju lakše usporedbe očekivanja gostiju i konkretne ponude usluga i aktivnosti na osnovi propisanih parametara.

Standardizacija se provodi po sustavu bodovne gradacije. Mjerljivost standardizacije ogleda se u bodovanju parametara (boduju se samo dodatni standardi na način da svaki standard donosi određeni broj bodova) na osnovi kojih se domaćinstva

⁸⁰ www.ruralis.hr/hr/standardi_standardizacija.html, 16.12.2017.

označuju definiranim znakom (kategorijom) kvalitete domaćinstva.⁸¹ Standardi su podijeljeni u tri osnovne skupine:⁸²

1. Opći (generalni) standardi – ne boduju se
2. Obvezni (obligatorni) – ne boduju se
3. Dodatni standardi – boduju se i na temelju bodova određuje označavanje.

Prikaz općih standarda dan je u sljedećoj tablici:

Tablica 6. Opći standardi prihvaćeni na Skupštini Eurogitesa 29. rujna 2005. godine

Kriterij	Objašnjenje
Položaj domaćinstva u prirodnom okruženju, selu ili malom gradu	Manje od 5000 stanovnika u selu/gradu, ili u vrlo tipičnim/tradicionalnim naseljima
Ruralno okruženje, s izraženim karakteristikama tradicionalnog poljodjelstva ili iznimnim prirodnim vrijednostima	Iznimne prirodne vrijednosti = park prirode ili slično. „Tradicionalno poljodjelstvo“ isključuje prevladavajuću industrijsku poljoprivredu (vizure kojima dominiraju staklenici, ogromni proizvodni objekti i sl.)
Turizam nije glavna ili prevladavajuća aktivnost ili izvor prihoda u bližoj okolini	Odnos broja turističkih kreveta i broja stanovnika u ruralnim područjima ne smije prijeći 1:1
Dobra zaštita životne sredine, miran i tih položaj, bez buke ili onečišćenja	Prihvatljivi su mirisi i buka karakteristični za tradicionalnu poljoprivrednu proizvodnju
Autentičnost smještajnog objekta i ambijenta	-
Gostoljubivost – osobna briga domaćina o gostu	-
Mali kapacitet smještajne jedinice	Gornji limit kapaciteta je 40 kreveta, ako nije zakonski određen ili propisan internom standardizacijom članice.
Poštivanje propisanih kriterija u ocjenjivanju	Poštivanje prilagođenih standarda Federacije u ocjeni kvalitete
Društvena i socijalna održivost u kontekstu multifunkcionalnih aktivnosti na ruralnom području	Primjena kriterija iz Agende 21 za turizam, kada budu izrađeni
Povezanost s lokalnom zajednicom i tradicionalnom kulturom	Minimum je integracija aktivnosti u okvire zajednice iz okruženja, gosti imaju mogućnost ostvariti kontakt s lokalnom realnošću ukoliko to žele
Lokalni proizvodi i gastronomija	Dostupni u okruženju
Kultura (folklor, zanatski proizvodi, običaji, nasljeđe...)	Dostupni u okruženju
Isključujući kriteriji su: - gradski i industrijski lokaliteti i njihova okolina - područja masovnog ili izrazito razvijenog turizma - buka, rizici/opasnosti, vidljiva ili druga onečišćenja	Tipični ruralni utjecaji su prihvatljivi.

Izvor: www.ruralis.hr, 16.12.2017.

Opći standardi ruralnog turizma definiraju kriterije koji se moraju zadovoljiti kako bismo mogli govoriti o ruralnom turizmu, a radi se o, primjerice, ruralnom okruženju,

⁸¹ www.ruralis.hr/hr/standardi_standardizacija.html, 16.12.2017.

⁸² Ibid.

izbjegavanju masovnosti usluga, povezanosti s lokalnom zajednicom i tradicionalnom kulturom i sl.

Obvezne standarde svako domaćinstvo mora posjedovati. Oni propisuju minimalne uvjete za smještaj i usluge, te normative u svezi s registracijom, usklađivanjem sa sanitarno-higijenskim normama i osiguranjem gostiju i objekata. Obvezni standardi prilagođeni su specifičnostima svih tipova domaćinstava. Minimalni standardi u opremi smještajnih jedinica (soba, apartmana i kuća) identični su svakom tipu domaćinstva.⁸³

Dodatni standardi predstavljaju standarde koji se vezuju za tipičnost i karakterističnost svih tipova domaćinstava na kojima se obavlja pružanje turističkih usluga. Posjedovanjem ovih uvjeta domaćinstvo se detektira kao kvalitetnije u smislu aktivnosti koje se nude, kao i dodatne opreme i komfora. Ovi se uvjeti odnose na položaj domaćinstva, unutarne opremanje i uređenje, vanjsko uređenje objekta i neposrednog okoliša, osposobljenosti domaćina i članova njegove obitelji određenim vještinama od značenja za kvalitetnu organizaciju i poslovanje domaćinstva, aktivnostima organiziranim za gosta, kao i dodatnih specifičnih uvjeta i parametara.⁸⁴

Označavanje je vrlo kvalitetno provedeno u toliko spominjanoj Istri, na način da se za označavanje domaćinstava određuje simbol šparoga. U određivanju znaka osnovni bi motiv bila karakterističnost i vezanost pojedinog simbola za cijeli teritorij Istre, a ne samo za jedan njezin dio. Stoga se simbol šparoge nameće kao zanimljivo i realno rješenje u označavanju kvalitete seoskih domaćinstava. Po uzoru na Istru, u Osječko-baranjskoj županiji u prostoru turističko-vinskih cesta, mogao bi se koristiti grozd, a u ostalim dijelovima – jabuka. Određene su tri kategorije obilježavanja domaćinstava:⁸⁵

- Jedna šparoga (grozd ili jabuka) – domaćinstva koja posjeduju samo obvezne standarde
- Dvije šparoge (grozda ili jabuke) – domaćinstva koja posjeduju sve obvezne standarde i određeni broj dodatnih standarda, i
- Tri šparoge (grozda ili jabuke) – domaćinstva koja posjeduju sve obvezne standarde i veći broj dodatnih standarda.

Domaćinstva u Osječko-baranjskoj županiji mogla bi se podijeliti na sljedeće tipove:

⁸³ www.ruralis.hr/hr/standardi_standardizacija.html, 16.12.2017.

⁸⁴ www.ruralis.hr/hr/standardi_standardizacija.html, 16.12.2017.

⁸⁵ Ibid.

- Agroturizam – turizam na domaćinstvu gdje postoji poljoprivredna proizvodnja. Osim usluga smještaja, na ovim domaćinstvima moguće je doći na kraći, jednodnevni izlet, te uživati u gastronomskim delicijama spravljanim od vlastitih proizvoda.

- Ruralni B&B – domaćinstva koja pored noćenja nude i doručak, također spravljeno od vlastitih proizvoda. Domaćin živi na tom domaćinstvu i gost je praktički smješten u kući domaćina. Postoji privatnost jer je životni prostor domaćina odvojen od prostora gosta (posebne sobe s kupaonicama).

- Ruralne kuće za odmor – kuće tradicionalne gradnje, potpuno adaptirane poštivajući uvjete ambijentalnosti i korištenja prirodnih materijala. Cjelokupna se kuća s pripadajućim prostorom iznajmljuje gostima. Gosti imaju potpunu privatnost, ali kontakt s domaćinom postoji.

- Odmor na vinskoj cesti – domaćinstva specijalizirana za proizvodnju vina. Gostu se omogućuje upoznavanje s proizvodnjom i, naravno, konzumacija.

- Ruralni obiteljski hoteli – mali, intimni hoteli, organizirani u starim zdanjima i nemaju kapacitet kreveta veći od 35 kreveta. Vode ga sami vlasnici, te tu postoji interakcija gost – domaćin. Usluge su personalizirane, a postoje i bogati dodatni sadržaji. Gost je, osim usluga u hotelu, upućen i na destinaciju. Postoji i vlastita proizvodnja nekih od proizvoda.

- Kušaonice – mjesta gdje se može upoznati, probati i kupiti određeni tradicionalni proizvod: med, vino, kulen, kobasica, rakija, sir. Na ovim domaćinstvima nema smještaja, već se turističke usluge baziraju na kratkim posjetima s mogućnošću konzumacije i kupnje, te zbog toga nisu certificirane.

Bodovanje

Aplicirajući na tipove seoskih domaćinstava, označavanje i bodovanje izgleda ovako:

1) Agroturizam (maksimalni broj bodova iznosi 222):

- jedna jabuka – svi obvezni standardi
- dvije jabuke – svi obvezni standardi i najmanje 100 bodova dodatnih standarda, i
- tri jabuke – svi obvezni standardi i najmanje 170 bodova dodatnih standarda.

2) Ruralni B&B (maksimalni broj bodova iznosi 146):

- jedna jabuka – svi obvezni standardi
- dvije jabuke – svi obvezni standardi i najmanje 60 bodova dodatnih standarda, i
- tri jabuke – svi obvezni standardi i najmanje 115 bodova dodatnih standarda.

1) Ruralna kuća za odmor (maksimalan broj bodova iznosi 135):

- jedna jabuka – svi obvezni standardi
- dvije jabuke – svi obvezni standardi i najmanje 55 bodova dodatnih standarda, i
- tri jabuke – svi obvezni standardi i najmanje 105 bodova dodatnih standarda.

2) Odmor (smještaj) na vinskoj cesti (maksimalan broj bodova iznosi 167):

- jedan grozd – svi obvezni standardi
- dva grozda – svi obvezni standardi i najmanje 70 bodova dodatnih standarda, i
- tri grozda – svi obvezni standardi i najmanje 130 bodova dodatnih standarda.

3) Ruralni obiteljski hotel (maksimalan broj bodova iznosi 120):

- jedna jabuka – svi obvezni standardi
- dvije jabuke – svi obvezni standardi i 50 bodova dodatnih standarda, i
- tri jabuke – svi obvezni standardi i 90 bodova dodatnih standarda.

Sustav predviđa i negativne bodove, kako slijedi:

Sva domaćinstva koja imaju:

- PVC (plastični) namještaj na terasama i u dvorištu domaćinstva – na ukupni broj bodova oduzet će se 30 bodova

- PVC (plastičnu), kao i aluminijsku unutarnju i vanjsku stolariju – na ukupan broj bodova oduzet će se 25 bodova

- objekte izrađene od neožbukane cigle, te objekte i pomoćne objekte prekrivene cementnim (salonit) pločama, te plastičnim pločama – na ukupan broj bodova oduzet će se 40 bodova.

Procedura standardizacije

Procedura se provodi kroz samocertificiranje od strane vlasnika domaćinstva, i to na propisanom obrascu.⁸⁶ Nakon ispunjavanja obrasca, vlasnik domaćinstva šalje obrazac u Turističku zajednicu. Istinitost ocjenjivanja, odnosno samocertificiranja, provjerava komisija sastavljena od tri člana, i to:

- jedan član Turističke zajednice Osječko-baranjske županije
- jedan član Upravnog odjela za poljoprivredu i gospodarstvo županije, i
- jedan član Turističke zajednice općine/grada iz kojega je ocjenjivano domaćinstvo.

Nakon provjere istinitosti samocertificiranja od strane komisije izravno na domaćinstvu u obliku zapisnika, vlasnik domaćinstva pisanim se putem obavještava o kategoriji domaćinstva. Ukoliko u tijeku poslovanja domaćinstva i već izvršene standardizacije dođe do promjene strukture aktivnosti koja neminovno mijenja kategoriju domaćinstva prema gore ili prema dolje, vlasnik domaćinstva podnosi zahtjev komisiji da se utvrdi nova kategorija. Svake dvije godine komisija provjerava parametre standarda na domaćinstvima, utvrđuje odstupanja, te potvrđuje ili mijenja postojeću kategoriju.

Perspektive razvoja seoskog turizma na području Osječko-baranjske županije

Seoski turizam zadnjih godina u Osječko-baranjskoj županiji sve više dobiva na značenju: pruža mogućnosti samozapošljavanja, odnosno obiteljskog poduzetništva putem kojega se otvaraju značajne mogućnosti plasmana poljoprivrednih proizvoda obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, a što je i trend u svijetu, s obzirom da je kvaliteta ovih proizvoda daleko iznad industrijski proizvedene hrane. Prodaja hrane u obiteljskim gospodarstvima za sada je uređena Pravilnikom o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu.

Turističko tržište je dinamično i izrazito okrenuto suvremenim trendovima. Turist želi upoznati i iskusiti svjetove koji se jasno razlikuju od njegova svakodnevnog okruženja, a za goste iz urbanih sredina ovaj kontinentalni dio Hrvatske, područje Osječko-baranjske županije, predstavlja pravo otkriće. Potražnja za ekološki čistim područjima i osobna sigurnost, jedan je od kriterija za odabir destinacije, a sve je veći trend brige za vlastito zdravlje (*wellness, fitness*).

⁸⁶ Obrazac certifikacije, prema vrsti smještaja, može se skinuti sa web stranica Turističke zajednice Osječko-baranjske županije – www.tz.osbarzup.hr

Ruralni turizam na seljačkim obiteljskim gospodarstvima izvan je urbanih naselja i nema odlike masovnosti. Seoska gospodarstva svoju egzistenciju temelje na poljoprivredi, a višak svojih proizvoda plasiraju kroz novi prodajni kanal – turizam. Značajno je da dopunsku zaradu seosko gospodarstvo ostvaruje u svom vlastitom dvorištu, što podrazumijeva aktivno uključivanje cijele obitelji. Osim prodajom vlastitih proizvoda, prihod se ostvaruje i pružanjem usluge smještaja i prehrane, te nekim drugim sadržajima (neposredan kontakt s domaćim životinjama, sudjelovanje u poljoprivrednim radovima i slično).

Tematski turizam (zabava, uzbuđenje, obrazovanje) je turistička ponuda Osječko-baranjske županije, koja također, uz tradiciju podneblja i atraktivnu prirodu, pruža mogućnost razvoja avanturističkog turizma. Kružna putovanja su zanimljiva jer omogućuju da se u kratkom razdoblju puno više toga vidi, a jedna od zanimljivih destinacija tih putovanja zasigurno je i ruralno područje Osječko-baranjske županije.

Zdravstveni turizam jedan od značajnih trendova današnjeg turizma. Pronalazi svoje mjesto u turističkoj ponudi kroz tradicionalan vid lječilišnog turizma, a prati i nove trendove – *wellness i fitness*. Ovdje se ističu Bizovačke toplice sa svojom ponudom.

Kulturni turizam postaje sve značajniji dio ponude. Na području kulturnog turizma treba identificirati tržište s posebnim kulturnim interesima, a čest je slučaj da gosti tijekom odmora posjete neku manifestaciju, muzej, spomenik kulture. Za sada, ovaj oblik turizma predstavlja komplement drugim oblicima turizma, a u budućnosti ga možemo promatrati kao osnovni motiv uz odgovarajuću rekonstrukciju postojećih objekata, izradu kulturno-turističkog itinerera i obuku stručnih vodiča.

Lovni turizam, kao jedan o specijaliziranih turističkih proizvoda, predstavlja značajan resurs, a koji u ovom trenutku, nažalost, stagnira i daleko je od onih rezultata koje može ostvariti. Kako bismo se u konkurenciji s drugim razvijenim lovnim destinacijama ravnopravno nosili, trebamo u najkraćem roku stvoriti zakonske, organizacijske, kadrovske, promotivne i druge pretpostavke. Gosti lovci putuju i nekoliko tisuća kilometara kako bi doživjeli iskustva koja pruža lovni turizam. U pravilu su to gosti koji troše mnogo više od običnog gosta, a uz lov koriste i ostale turističke usluge. U ovom trenutku se lovnim turizmom bave Hrvatske šume, nekoliko gospodarskih subjekata i veći broj lovnih udruga. Samo nekoliko putničkih agencija u svom programu imaju i lovni turizam. Upravo u tom segmentu imamo značajan nedostatak, jer više nema ni jedne veće putničke agencije, specijalista, koja bi sustavno objedinjavala programe lovnog turizma, odnosno kvalitetno vršila obradu lovnog tržišta. Osim zakonskih, organizacijskih i

kadrovskih pretpostavki, lovnom je turizmu neophodan značajan i sveobuhvatan promotivni nastup na lovnom tržištu. Da bi se netko opredijelio dugoročno angažirati na razvoju lovnog turizma, a s obzirom na velika ulaganja, potrebno je osigurati dugoročniju sigurnost, posebno za koncesije i zakupe lovišta, gdje bi se lovišta s pretežno visokom divljači isključivo davala u višegodišnju koncesiju (na 30 godina, kao što je predviđeno). U tom se slučaju lovišta ne mogu ukidati i granice mijenjati bez posebno valjanih razloga.

4.6. Potpore ruralnom turizmu na području Osječko-baranjske županije

Koliko se značenja pridaje ruralnom turizmu na području Osječko-baranjske županije vidljivo je iz činjenice da je u okviru jednog od strateških ciljeva postavljenih Razvojnomo strategijom ove županije – razvoja konkurentskog gospodarstva, kao prioritet postavljen razvoj kontinentalnog turizma. U tom smislu donesena je 2015. godine Odluka o potporama u ruralnom turizmu⁸⁷, koje podrazumijevaju nepovratna financijska sredstva odobrena iz Proračuna županije za projekte i aktivnosti usmjerene razvoju ruralnog turizma na ovom području. Korisnici potpora mogu biti obiteljska poljoprivredna gospodarstva, obrti i trgovačka društva registrirana za pružanje ugostiteljskih i turističkih usluga u ruralnom turizmu. Sukladno toj Odluci, Povjerenstvo za potpore u ruralnom turizmu objavljuje na web stranici županije javne pozive za dodjelu potpora, i to: za ulaganja u razvoj i unaprjeđenje ruralnog turizma, za ulaganja u autohtonu eno i gastro ponudu, te za organizaciju i sudjelovanje na manifestacijama.

U 2016. godini za ulaganje u razvoj i unaprjeđenje ruralnog turizma na području Osječko-baranjske županije dodijeljeno je 29 potpora u ukupnom iznosu od 400.000,00 kuna. Potpore za ulaganja u autohtonu eno i gastro ponudu dodijeljene su pružateljima ugostiteljskih i turističkih usluga u ruralnom turizmu koji se snabdijevaju poljoprivrednim proizvodima od lokalnih poljoprivrednih proizvođača. Ovih je potpora u 2016. godini dodijeljeno šest, u ukupnom iznosu od 30.000,00 kuna. Što se tiče potpora za organizaciju i sudjelovanje na sajmovima i manifestacijama, u 2016. godini dodijeljeno je 40 takvih potpora, u ukupnom iznosu od 199.915,00 kuna.⁸⁸

⁸⁷ Odluka o potporama u ruralnom turizmu na području Osječko-baranjske županije, Županijski glasnik br. 6/15.

⁸⁸ Podaci Upravnog odjela za poljoprivredu i ruralni razvoj Osječko-baranjske županije, u: *Informacija o potporama poljoprivredi, ruralnom razvoju i ruralnom turizmu na području Osječko-baranjske županije u 2016. godini*, Materijal za sjednicu Skupštine Osječko-baranjske županije, Osijek, siječnja 2017.

Prema Planu dodjele potpora iz Proračuna Osječko-baranjske županije u 2017. godini⁸⁹, za potpore u ruralnom turizmu ove županije u 2017. godini predviđena su također sredstva za razvoj i unaprjeđenje ruralnog turizma, za autohtonu eno i gastro ponudu, kao i za organizaciju i sudjelovanje na manifestacijama, i to u ukupnom iznosu od 750.000,00 kuna.⁹⁰

Osječko-baranjska županija polazi od činjenice da su turizam i poljoprivreda u formiranju turističkog proizvoda komplementarne grane, te ističući svoje komparativne prednosti koncipira svoje potpore u poljoprivredi, ruralnom razvoju i ruralnom turizmu. Jedan od najvažnijih strateških ciljeva gospodarskog razvoja Hrvatske uopće, zasigurno je dugoročni održivi razvoj ruralnih područja, budući da i drugi gospodarski i društveni sektori imaju velik utjecaj na razvoj ruralnih područja. Lokalno proizvedena hrana integrira sve procese – od proizvodnje, prerade, distribucije i potrošnje na maloj razini i pri tome potiče razvoj održivih lokalnih gospodarstava i stvara jaku vezu između proizvođača i potrošača, a to je upravo cilj navedenih potpora Osječko-baranjske županije. U tom smislu osobito je značajna povezanost lokalnih poljoprivrednih proizvođača s pružateljima turističkih i ugostiteljskih usluga na prostoru ove Županije. Ne smije se zanemariti ni činjenica da Osječko-baranjska županija svojim potporama ruralnom turizmu stvara mogućnosti za daljnje zapošljavanje i ulaganja u poljoprivredne i nepoljoprivredne djelatnosti, a sve to u cilju daljnjeg očuvanja svog ruralnog prostora.

4.7. Vodeća turistička obiteljska gospodarstva na području Osječko-baranjske županije

Prema nekim novinarskim istraživanjima iz 2010. godine, izdvojeno je na području Osječko-baranjske županije, deset najuspješnijih seljačkih obiteljskih gospodarstava koja se, među ostalim, bave i turizmom. To su:⁹¹

1. „Antin stan“ – obiteljsko seljačko gospodarstvo vlasnika Ante Perića, smješteno u Ivankovu, zapravo na obližnjem šokačkom salašu uz cestu Vinkovci – Đakovo.

2. Eko-etno seosko imanje Silović – imanje je u vlasništvu Mihaele Silović iz Korođa (sela na relaciji Osijek – Vinkovci). Gospodarstvo se smjestilo na tromeđi između

⁸⁹ Županijski glasnik br. 11/16.

⁹⁰ *Plan dodjele potpora iz Proračuna Osječko-baranjske županije u 2017. godini*, Županijski glasnik br. 11/16.

⁹¹ <https://www.jutarnji.hr/arhiva/top-10-seoskih-domacinstava-slavonije-i-baranje/2120235>, 16.12.2017.

Vukovara, Vinkovaca i Osijeka. U starinskoj kući sagrađenoj još 1869. godine i danas se živi kao u dalekoj prošlosti.

3. „Kapetanova kuća“ vlasnika Krešimira Kovačevića, u Šarengradu. Imanje nudi gostima lokalne riblje specijalitete. Također, u ponudi je i iznajmljivanje ribičke opreme, bicikala ili čamaca, čuvenih dunavskih čiklji, a sve to posjetiteljima jamči avanturu.

4. Eko-etno imanje Mata u Oprisavcima. Najveća su atrakcija na ovom poljoprivredno-turističkom gospodarstvu konji, među kojima je i nekoliko ponija. Uz obilazak gospodarstva posjetitelji se mogu upoznati i s brojnim domaćim životinjama karakterističnim za ovo podneblje.

5. Ergela Olanović u Oprisavcima – Ergela s 20 konja lipicanske pasmine svih uzrasta, šampiona brojnih hrvatskih natjecanja i smotri. Gospodarstvo se proteže na 8500 četvornih metara. Uz razgledavanje ergele, mogući su i jahanje, te vožnja seljačkim kolima i fijakerima.

6. Gospodarstvo Vukasović u Slavonskom Šamcu – Ovo je imanje u sklopu poljoprivredno-turističkog gospodarstva Vuksanović u Kruševici. Za posjetitelje se organizira razgledavanje dvorišta uređenog u stilu slavonskih gazdinstava s početka 20. stoljeća. Moguće je kupiti i autentične, ručno izrađene slavonske suvenire.

7. Eko-etno selo Stara Kapela – Malo slavonsko selo Stara Kapela leži između obronaka Požeške gore. Skupina mještana odlučila je vratiti život selu pretvarajući ga u etno zonu s tradicionalnom slavonskom arhitekturom, kulturnim vrijednostima i običajima.

8. Baranjska kuća – jedan od najpoznatijih obiteljskih etno-restorana u Slavoniji. Smješteno je u Karancu (Baranja) i u vlasništvu je Vladimira Škrobe Bajec. Restoran je izgrađen davne 1902. godine i njegova je zanimljivost „Ulica zaboravljenih zanata“, u sklopu koje se može vidjeti klomparska, bačvarska i stolarska, te tkalačka radionica sa starim baranjskim nošnjama, kovačeva kuća i brijačnica.

9. Gospodarstvo Gerstmajer – vlasnika Mihalja Gerstmajera iz Zmajevca u Baranji, bavi se seoskim turizmom i proizvodnjom vina iz vlastitog vinogorja. Raspolažu s 8 hektara vinograda i stoljetnim podrumom od 400 četvornih metara, te hektarom i pol seoskog imanja na kojem se može ugostiti 50 osoba.

10. Gospodarstvo Sklepić iz Karanca – posljednje u nizu uspješnih seljačkih gospodarstava s područja Osječko-baranjske županije, koje se bavi turizmom. O tom obiteljskom gospodarstvu bit će detaljnije riječi u nastavku ovoga rada.

5. PRIMJER USPJEŠNOG POSLOVANJA NA SELJAČKOM OBITELJSKOM POLJOPRIVREDNOM GOSPODARSTVU – GOSPODARSTVO SKLEPIĆ

Primjer dobrog vođenja seljačkog obiteljskog gospodarstva koje se, među ostalim, bavi i turizmom, predstavlja slučaj obitelji Sklepić na području Baranje (mjesto Karanac).

Karanac je etno selo smješteno tridesetak kilometara od Osijeka, u Baranji, na putu prema mađarskom Mohaču. Čitavo je to mjesto zaslužno za preporod turizma u ovom dijelu Hrvatske, što dokazuje i zadovoljstvo posjetitelja koji se redovito vraćaju kako bi uživali u ugodnoj atmosferi baranjskog sela. Nije slučajno što je obitelj Sklepić upravo ovdje odlučila baviti se smještajem i ugošćavanjem gostiju. Naime, dok su ostala slavonska i baranjska sela zadnjih godina znatno promijenila svoju fizionomiju – pročelja kuća su osuvremenjena, ukrašena balkonima, PVC stolarijom, prilazi betonirani, ulazi popločeni, a sustavi vodovoda i kanalizacije stvorili uvjete da svaka kuća ima tekuću vodu, centralno grijanje, manje ili više luksuzne kupaonice, itd. – Karanac i dalje ima uglavnom tradicionalnu arhitekturu. Izdužene kuće sagrađene oko dvorišta, dugački trijemovi i zidovi starinski oslikani zanimljivim motivima u svijesti posjetitelja dočaravaju izgled tradicionalnih panonskih kuća koje su intenzivno građene u vrijeme austro-ugarske vladavine. Prije Domovinskog rata sela u Slavoniji i Baranji izgledala su gotovo identično: ulice su bile duge i uske, takozvani „šorovi“, s uzdužnim gustim drvoredima, a kuće su bile prizemne, od nabijene zemlje. Kako je ovo područje za vrijeme rata intenzivno devastirano, a stare slavonsko-baranjske prizemnice srušene sa zemljom, nikla su nova, suvremena zdanja koja zasigurno pružaju viši stupanj komfora. No, istodobno je nestalo duha dobrog starog slavonsko-baranjskog sela, kojega se današnji stanovnici sjećaju sa sjetom i nostalgijom.

Ti procesi kao da su zaobišli Karanac, u kojem seoska kuća i danas, u 21. stoljeću, izgleda gotovo isto kao i prije nekoliko stotina godina. Upravo zbog niza takvih seoskih kuća, okrečenih i „molovanih“, s obveznim „ganjkom“ (hodnikom) bogato okićenim visećim kalićima s raznobojnim „muškatlama“; s kokošima, pilićima i guskama koje trče po travnatom dvorištu – ovo je selo zaslužilo naziv etnosela. Tako je život u sadašnji Karanac udahnuo – turizam.

Inače, stanovništvo u Karancu pretežno se bavi poljoprivredom. Ima puno stoke u selu, kuće i okućnice uređene su novim sadnicama, pokošene, a na njima stoje stari plugovi, čeke i kućice za ptice. Sve je to prirodno i izvorno, i – itekako važno za seoski turizam. Sa svoje tri crkve i najduljim drvoredom trešanja, Karanac posjetiteljima bogato

priča priču minulih vremena o bećarima i snašama, tamburicama i domaćoj kuhinji, vinogradima, vinima i gatorima...

Prije više od desetak godina na ovom je mjestu, danas 52-godišnji Denis Sklepić sa suprugom Gordanom odlučio otvoriti prvo turističko seljačko gospodarstvo u ovom kraju. Bračni par Sklepić prije više od dva desetljeća započeo je rad na formiranju obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva, koje je moglo pružiti i usluge smještaja, prehrane, obilaska krajolika, upoznavanja starih zanata i običaja – jednom riječju: ruralnog turizma. Ovaj je bračni par, uz pomoć ostalih članova svoje obitelji, vođen velikim entuzijazmom, voljom, ali prije svega, upornim radom, stvorio obiteljsko gospodarstvo koje je svojim poslovnim uspjesima postalo poznato i izvan hrvatskih granica.

Obiteljsko gospodarstvo Sklepić prvo je, ali ne i jedino autohtono seljačko gospodarstvo koje pruža pravi seoski doživljaj svakome tko se iz gradske vreve želi povući u idilu seoskog mira, prepustiti se okusima pravih baranjskih jela i gostovati na imanju i u društvu gostoljubivih domaćina, koristeći njihove usluge. Početak Sklepićeva poduzetništva seže u početne godine ovog tisućljeća. Bio je to jedan slučajni događaj. U posjetu su se zatekli posjetitelji iz Zagreba koji nisu imali gdje prespavati, pa su im Sklepići ponudili smještaj uz tradicionalni domaći doručak i ugodno druženje. Gosti su bili oduševljeni Sklepićevim seoskim imanjem i vrativši se u Zagreb proširili vijest o prijaznoj baranjskoj obitelji koja im je ponudila smještaj u tradicionalnim seljačkim sobama niskih stropova, spavanje na krevetima s ručno izrađenom posteljinom u slavonsko-baranjskom stilu, doručak sastavljen od čvaraka, krvavice, domaćeg sira i obvezne rakije, ručak od pohanih domaćih pilića i sarme od kiselog kupusa, a popodne u vožnji seoskim kolima s upregnutim bijelim konjima između oranica, šumarka i livade, do rječice pored koje su proveli dvosatni odmor usput upecaвши nekoliko šarana za fiš paprikaš. Tako je reklama obiteljskog gospodarstva Sklepićevih vrlo brzo krenula od usta do usta.

Vrlo brzo došli su novi gosti, prema kojima obitelj Sklepić nije bila ništa manje srdačna i gostoljubiva. No to je Denisu Sklepiću i njegovoj obitelji pružilo ideju da bi svoju ljubav prema prirodi, seoskom ugođaju, narodnim običajima i životinjama mogli prenijeti na druge i profesionalno se baviti agroturizmom. Uz pomoć obitelji, uložili su 1.200.000,00 kn u svoje imanje s dvokrevetnim sobama i apartmanima. Otada, ova se obitelj, zahvaljujući angažmanu svih svojih članova, uspješno bavi seoskim turizmom.

Kao gospodarski subjekt, OPG Sklepić ima i svoj logo, koji izgleda ovako:

Slika 16. Logo obiteljskog gospodarstva Sklepić
Izvor: <http://www.sklepic.hr/>

Gospodarstvo se sastoji od dva objekta: Panonske kuće iz 1910. godine, u kojoj se nude usluge noćenja u sedam dvokrevetnih soba, te seljačkog gospodarstva iz 1897. godine, u kojem je gospodin Sklepić tradicionalno uredio oveću sobu za izlaganje etno zbirke – oko 200 predmeta, zatim radionicu lončarstva, krušnu peć, tkalački stan, špajzu, „garavu“ kuću, štalu, čardak, pajtu, podrum, kovačnicu, opremu za konje i same konje, te duboki baranjski podrum s bačvama domaćeg vina i rakije.

Slika 17. Sklepićeva "stara kuća", uređena za pružanje smještaja gostima
Izvor: http://www.sklepic.hr/flash_files/pictures/velike/0_nama001.jpg

Gospodarstvo nudi niz starinskih ugođaja proteklih vremena kada još nije bilo asfalta, već su prašnjavim putovima vozili fijakeri, u obližnjim potocima i ribnjacima ribarili alasi, a baranjska prostranstva tu i tamo ukrašavali tzv. salaši. Na ulazu u kuću može se zaviriti u „pridnju sobu“, gdje su spavali naši preci na visokim, a kratkim krevetima. Danas su na imanju sobe uređene u starinskom stilu. Ima ih sedam dvokrevetnih s ukupno 16 ležajeva. Svaka soba ima vlastiti ulaz i kupaonicu (slika 19).

Slika 18. Panonska kuća uređena je na starinski način, s neizostavnim ulaznim „ganjkom“
Izvor: <https://www.putovnica.net/foto/slika/105637-karanac-obiteljsko-gospodarstvo-sklepic>

Slika 19. Jedna od sedam dvokrevetnih spavaćih soba na imanju Sklepić
Izvor: <http://www.vikendi.com/hr/d/seoski-turizam-i-eko-sela-sklepic-autohtono-seljacko-obiteljsko-turisticko-gospodarstvo/709/>

Noćenje s doručkom na Sklepićevu imanju stoji 185,00 kuna. Za više ostvarenih noćenja odobrava se popust.

Gospodin Sklepić ima točno razrađen program za najavljene posjetitelje: svoje goste dočekuje na konju, predstavom u nošnji i pričom o staroj panonskoj i autohtonoj kući, uz demonstraciju lončarskog i kovačkog zanata, kao i podruma gdje se čuvaju i degustiraju vina. Zatim zapreže konje i kreće u vožnju selom, uz popratnu priču o običajima, tradiciji i ljudima u tom kraju. Sve je popraćeno degustacijom domaće rakije, kulena, kiflica, sokom od bazge ili višnje, pogačica od čvaraka... (Slika 20).

Slika 20. Posjetitelji obiteljskog gospodarstva Sklepić u originalnim seljačkim kolima s konjskom zapregom (Izvor: Foto Peić, Osijek, 2014.)

Posjetitelji su obično radoznali, pa ih se provede kroz prostorije, a posebno je svima zanimljiva soba u kojoj su smješteni neki od alata i „uređaja“ koji su se u prošlosti upotrebljavali. Tako se može sjesti za tkalački stan i provući nit koja stvara „krparu“ (starinski tepih izrađen od odbačenih krpa raznih boja; takvim su tepisima obložene sve spavaće sobe na Sklepićevu imanju). Postoji i soba s krušnom peći, gdje su nekada sjedile bake, grijući si leđa i štrikajući čarape za zimske dane, a na zapečku iznad krušne peći nerijetko su u hladnim danim spavala djeca. U takvoj atmosferi nije teško zamisliti tu brojnu djecu rumenih obraza kako se bude iz sna i traže pogledima jesu li gotovi kukuruzni žganci za prvi doručak.

Rado je viđena prostorija zvana „špajza“ sa starinskim „kredencima“ koji su nekada bili neizostavni dio kuhinjskog pokućstva, a sada služe kao prostor za odlaganje i čuvanje staklenki i teglica s pekmezima, kompotima, džemovima, kiselim krastavcima i paprikom, ajvarom i drugom zimnicom koja će se servirati gostima, ali će poslužiti i za prehranu domaćih.

Pušnica je posebna priča. Nema posjetitelja koji nije pitao ima li na imanju pušnice, te izrazio želju da ju razgleda. To je, inače, prostor od iznimnog intimnog značenja za svakog domaćina u Slavoniji i Baranji. Pušnicu pokazuje jedino i samo gazda osobno i tim činom vlasnik imanja simbolično prihvaća gosta kao nekog vrlo bliskog svojoj obitelji. Tko jednom dođe na ovo imanje, a gazda Sklepić ga povede u razgledanje pušnice, treba

biti siguran da će u toj obitelji uvijek naći oslonac. Budući da se u pušnici meso puši na dimu, ta je prostorija crna od čađi, a u Sklepića, puna je kobasica, šunki i baranjskog kulena, napravljenih od domaćih crnih svinja, također uzgojenih na dotičnom imanju. Zimnica i druge namirnice čuvaju se preko zime na način kako se to nekada radilo (Slika 21).

Slika 21. Čuvanje namirnica za zimu (Izvor: Foto Peić, Osijek, 2014.)

Sklepići imaju jedan od najdubljih podruma u cijelom mjestu. Spušta se na 5,5 metara u dubinu lesne baranjske „planine“, a u njemu se nekada, u prošlosti, a jednim dijelom i danas, čuva, osim vina i rakije, sve što je neotporno na zimska smrzavanja: stočna repa, krumpir, mrkva, jabuke.

Kako se na Sklepićevu imanju vodi računa o očuvanju tradicije, to dolazi do izražaja i na području gastronomije. Ljubitelji ribljih jela ovdje mogu biti ugošćeni raznim vrstama ribljih specijaliteta, kao što su paprikaši, perkelti, pohana riba, dimljena riba, ali su domaćini spremni udovoljiti i željama onih koji vole jela od mesa, posebno mesa od divljači, koja pripremaju na roštilju na drveni ugalj, pod pekom, ili pak na ražnju. Naravno, u ponudi posjetiteljima neizostavni su gulaši, čobanci i fiš paprikaši, a ono po čemu su ovdašnje domaćice čuvene, jesu slani i slatki kolači, kao, primjerice, gužvare, salenjaci, štrudle, pogačice od čvaraka, buhtle, krofne, itd. Općenito, ugostiteljska ponuda bazirana je na lokalnim specijalitetima i tradicijskom načinu pripreme slavonsko-baranjskih jela, uz kušanje vrhunskog vina i prirodnih sokova. Kako domaćin proizvodi i vlastito vino i rakiju, te sok od bazge, ti su napitci također na listi delicija koje se nude gostima. Na imanju je posebno uređena prostorija za objedovanje (slika 22).

Slika 22. Prostorija za ručak

Izvor: <http://www.vikendi.com/hr/d/seoski-turizam-i-eko-sela-sklepici-autohtono-seljacko-obiteljsko-turisticko-gospodarstvo/709/>

Radionice starih zanata nisu uređene samo za razgledavanje. Gosti mogu sudjelovati u kreativnim radionicama starih zanata, poput tkalačke i kovačke radionice, te pečenja rakije. Nekada se u kovačkoj radionici rabilo čak, oko, 40 različitih čekića i dvadesetak kliješta, a u Sklepićevoj radionici posjetitelji se mogu okušati u primjeni tek 6 vrsta čekića. Po uzoru na nekadašnja otvorena ognjišta, domaćin je i u današnjoj svojoj radionici načinio provizorno ognjište s otvorenom vatrom, a tu je i veliki kovački kožni mijeh koji je nekada služio za podjarivanje vatre. Ognjište se loži drvenim ugljenom. Ta je radionica mjesto koje najviše privlači posjetitelje ovog imanja.

Jedan od zanimljivijih kovačkih poslova bilo je potkivanje konja. Kako domaćin Sklepić ima vlastite konje, postoji stalna potreba za njihovim potkivanjem. Obično se potkivaju samo prednje noge konja, i to svaka dva mjeseca. Sklepić taj posao voli obavljati u prisustvu gostiju, koji mu nerijetko u tome i pomažu.

Denis Sklepić ponosan je na svoje imanje koje odiše mirisima i zvukovima sela. Nakon noćenja, u sobama uređenim u izvornom seoskom stilu, supruga Gordana gostima nudi baranjski doručak: domaći kruh, sir, kulen, slaninu i šunku, jaja, lepinje, te povrće i voće uzgojeno na samom imanju. Denis Sklepić vozi zatim goste čamcem na izlet po obližnjem Kopačkom ritu, vodi ih na pecanje ili razgledavanje brojnih baranjskih crkvi i vidikovaca. U Kopačkom ritu gosti se mogu voziti brodom, gledati edukativni film, voziti se terenskim vozilima, a u obližnjim šumama koje su pune divljači često se organizira lov, i to posebno lov na visoku divljač.

Nerijetko se organizira posjet podrumu Belja iz 1526. godine, obilazak vinske ceste, te nekoliko vinskih podruma koje na ovom području imaju gotovo sve kuće, jer je Baranja prepuna vinograda. Gazda Sklepić vodio je svoje goste i u obilazak spomenika u Batini, odakle se pruža zadivljujući pogled s tromede Hrvatska – Mađarska – Vojvodina, zatim posjet Osijeku, gdje je posjetiteljima najprivlačnija barokna Tvrđa.

Treba svakako spomenuti i neke događaje koji se već tradicionalno svake godine organiziraju u Karancu, i koji su posebno zanimljivi ljudima koji su iz udaljenijih krajeva došli u posjet Baranji. Prvi je etno sajam, koji se održava više puta u godini (za svako godišnje doba zasebno). Gosti imaju mogućnost doživjeti selo kroz izložbe tradicionalnih proizvoda, razgledavanje malog zoološkog vrta, jahanje, tamburašku glazbu ili kušanje domaće hrane. Krajem godine, u studenom ili prosincu, održava se Čvarak fest. Gosti tu posebno vole prisustvovati organiziranom natjecanju u spravljanju čvaraka, gdje im pripada uloga degustatora, pa se tako mogu izvrsno zabaviti i usput vidjeti što razlikuje „obični“ čvarak od „najboljeg“. Taj se festival održava u sklopu zimskog izdanja Etno sajma.

Denis Sklepić zna često odvesti svoje goste u čuveni baranjski restoran Baranjsku kuću, čiji su vlasnici otvorili „Ulicu zaboravljenog vremena“. To je mjesto na kojem se posjetiteljima predstavljaju zaboravljeni stari zanati. Tako se mogu vidjeti radionice za klompe, drvene košare, drvene bačve, glinu i štošta drugo, a tu su i brijačnica, kovačnica i stari mlin. Sklepićevi gosti česti su u Baranjskoj kući, gdje večeraju, jer na Sklepićevo imanju dobivaju samo doručak i ručak.

Iako je vlasnik gospodarstva Sklepić spreman udovoljiti svim željama gostiju, voditi ih na razne rekreacijske aktivnosti, pa i u rekreacijski centar ako to žele, većina gostiju izabire ostanak na imanju. Kako su to sve obitelji koje dolaze iz gradskih sredina, najviše iz Zagreba, njih zanima sve što se događa na imanju, jer je život u takvoj seoskoj kući slika seoskog života kakav se nekada vodio u slavonsko-baranjskim selima. Gosti na imanju Sklepića najviše vole jahanje na konjima i vožnju konjskom zapregom, koju kroz selo tjeraju četiri konja koje Sklepićevi drže na svom drugom obiteljskom imanju u Karancu.

U povratku na imanje, goste dočekuje gotov ručak koji je pripremila Gordana Sklepić uz pomoć svoje djece. Objed je obvezno načinjen od namirnica koje se najvećim dijelom proizvode na samom imanju, a domaćica se brine da prevladavaju tradicionalna slavonsko-baranjska jela, kao što su jela od peradi: kokošja juha, piletina priređena na razne načine, zatim domaća dimljena kobasica pirjana sa kiselim zeljem, sarma, razna

starinska jela od tijesta: krpice sa zeljem, rezanci s makom ili sirom, „šufnudle“, knedle sa šljivama ili pekmezom, palačinke ... Iako posjeduju plinski štednjak, često za kuhanje upotrebljavaju običnu, starinsku peć na drva i ugalj, koja naročito zimi daje poseban ugođaj i zadovoljstvo. Domaćicu ne iznenađuje kada gošće izražavaju želju da sudjeluju u spremanju obroka, jer, kako kažu, žele to naučiti i primjenjivati kada se vrate kući.

Budući da gostiju uvijek ima, oni su tu i u jesen, kada dozrijeva grožđe, šljive i drugo voće i povrće u vrtu. Goste veseli kada mogu prisustvovati poslovima koji se u to doba na imanju moraju obaviti, kao što je to, primjerice, berba plavih šljiva u vrtu, čišćenje plodova i priprema za kuhanje pekmeza i pečenje rakije. Mnoge gošće koje su prošle kroz ovo imanje mogu se pohvaliti da su uz pomoć domaće skuhale svu količinu pekmeza od šljiva koje su urodile na imanju. Takvim gostima domaćini obvezno spremaju dvije-tri, a ponekad i više staklenki spravljenog pekmeza, da ih ponesu kući, da im budu podsjetnik na ugodne dane godišnjeg odmora provedenog u baranjskom selu.

Moglo bi se pretpostaviti da najviše gostiju dolazi u proljeće, ljeto i jesen, međutim, u razgovoru s Denisom Sklepićem, doznaje se da popriličan broj gostiju dolazi na njihovo imanje i u zimsko vrijeme. Posebno su bili česti „zimski“ gosti ranijih godina, kada su zime bile žešće, a snjegovi obilni. Zima na seoskom gospodarstvu ima posebne ljepote (Slika 23).

Slika 23. Zimski ugođaj na baranjskom imanju Izvor:

<https://www.gaudeamus.hr/okusipanonije/autohtono-seljacko-obiteljsko-turisticko-gospodarstvo-sklepice/>

U vrijeme zimskih školskih praznika mnogo je Zagrepčana dolazilo na odmor na Sklepićevo imanje jer bi im poseban užitak predstavljala vožnja saonicama u koje su upregnuti konji. Primjerice, sedmorica mladih ljudi, koji danas već imaju svoje obitelji i stalan posao, u vrijeme dok su bili studenti, tri su zime zaredom dolazili kao gosti na Sklepićevo imanje i isticali kako im ništa nije pružalo takav užitak kao vožnja saonicama s konjima kroz nepregledne, snijegom prekrivene baranjske putove (Slika 24). Svake saonice u selu obvezno imaju zvona obješena oko vrata oba konja, koja su to glasnije zvonila što su konji brže trčali. Čak su se po zvuku razlikovale pojedine saonice, tako da se izdaleka moglo čuti tko se u studenim večernjim satima uputio u vožnju. Denis Sklepić sa sjetom se prisjeća i nekolicine ugodnih

doživljaja kada su se pojedini mladići i djevojke upravo na takvim zimskim vožnjama zbližili i proživjeli ljubavnu avanturu.

Slika 24. Vožnja saonicama kroz baranjsku ravnicu

Izvor: <http://www.poslovni.hr/hrvatska/foto-zima-na-selu-adut-koji-moze-potuci-i-najmondenija-skijalista-321091/multimedia/p0>

Na pitanje o broju posjetitelja koji gostuju na njegovu imanju, Denis Sklepić iznosi podatak da je, primjerice, u 2014. godini objekt posjetilo 2500 posjetitelja, s 1440 noćenja, od čega je 240 poslovnih noćenja, a ostalo turističkih. Sljedeća, 2015. godina nešto je bila slabija i donijela je 1612 gostiju, dok je 2016. i 2017. godine njegovo imanje bilo rekordno posjećeno: od svibnja, pa sve do listopada 2016. godine imao je 2730, a 2017. godine čak 3006 gostiju. Danas pak imanje Sklepićevih često ne može primiti sve one koji bi ga željeli posjetiti. Obitelj Sklepić zadovoljna je bez obzira koliko posjetitelja ugošćuje, što ne znači da ne teži proširenju usluga i što boljem zadovoljavanju preferencija svojih gostiju. Denis Sklepić objašnjava: "Želimo da turisti znaju da je ovo pravo selo, da ima i blata i bara, pokoja muha ili komarac. Mi nismo i ne želimo biti Hilton ..."92

Jedan od problema koji se pojavljuju u ovom poslu – bar što se tiče obiteljskog gospodarstva Sklepić – jest mnogo posla i obveza tijekom dana, koje, prema propisima, mogu obavljati samo članovi domaćinstva. A njih je na ovom gospodarstvu samo četiri. Naime, jedan od uvjeta za registraciju gospodarstva kao gospodarstva koje se može baviti seoskim turizmom, sastoji se u odredbi da ugostiteljske usluge mogu pružati samo članovi domaćinstva i ne mogu se zapošljavati vanjski radnici. Ako se tomu doda i propis po

⁹² *Gastronomske oaze mira za goste iz grada*, "Nacional" br. 547, 2010.

kojemu sva jela i pića koja se poslužuju gostima moraju biti iz pretežno vlastite proizvodnje, onda je razumljivo da je za četiri osobe dan vrlo kratak da bi se obavili svi potrebni poslovi u sezoni. Kada su na gospodarstvu gosti, pored uređenja i čišćenja cijelog objekta, posebice soba u kojima gosti borave, radionica koje obilaze, te kuhinje, timarenja konja i drugih domaćih životinja i čišćenja prostora za njihov boravak, valja obrađivati veliki vrt i nešto oranica koje su izvor namirnica za ugošćavanje posjetitelja. Gosti su na prvom mjestu, a sam gazda Sklepić mnogo vremena troši kako bi ih vozio, prema njihovoj želji, u obilazak okolnih područja, u Kopački rit, na pecanje, na vidikovac u Batini itd.

Nadalje, Denis Sklepić priznaje da ova vrsta posla traži i stalna financijska ulaganja. Panonska kuća namijenjena za smještaj gostiju, stara je. Datira iz 1910. godine. Građena je od primitivnih materijala, te traži stalna ulaganja kako bi bila sposobna vršiti svoju funkciju. Do sada su bili dostatni prihodi od gostiju, no unazad godinu-dvije, Denis Sklepić ozbiljno se počeo baviti razmišljanjem o ishođenju kredita ili pak sredstava iz europskih fondova. Sklepićima je poznato da seoskim gospodarstvima koja se bave turizmom stoje na raspolaganju određena bespovratna sredstva iz EU fondova, i to u sklopu mjere 06 – podmjere 6.4., koje potiču turizam u ruralnim područjima. Cilj je ove mjere poticanje razvoja ruralnog turizma, ali i održivi razvoj ruralnih područja. Natječaj za sektor ruralnog turizma u Hrvatskoj otvoren je krajem rujna 2017. godine, s rokom do 13. siječnja 2018. godine. Kako ovo gospodarstvo zadovoljava postavljene uvjete, Denis Sklepić prijavio se na ovaj natječaj za dodjelu 10.000 eura, što namjerava uložiti u obnovu Panonske kuće, i to kako izvana, tako i za renoviranje nekih soba namijenjenih za noćenje gostiju, za renoviranje staje za konje i nabavu mladih grla. Potrebno je zatim obnoviti interijer radionice sa starim alatima, nabaviti neke starinske alate koji mu nedostaju, a koji se mogu naći na etno sajmovima i u novije vrijeme na sajmu starina u Osijeku. Sklepićeva je želja da jednu prostoriju uredi kao radionicu za lončarstvo, u kojoj će se gostima prezentirati proizvodnja lončarskih proizvoda – onako kako se to radilo u prošlosti.

Na kraju razgovora, Denis Sklepić istaknuo je da mu je bavljenje turizmom na svom imanju velika ljubav i zadovoljstvo. U tom poslu zadovoljstvo nalaze podjednako i ostali članovi njegova domaćinstva. „Ne bunimo se, radimo marljivo i pošteno i nikada nam na prvom mjestu nije bio novac“, zaključuje vlasnik ovog velikog seljačkog gospodarstva u Karancu.

Na kraju, treba istaknuti njegove riječi da se od prihoda od agroturizma može pristojno živjeti, samo treba biti motiviran za taj posao i biti stalno uključen u potrebne aktivnosti.

6. ZAKLJUČAK

Ruralni turizam u Osječko-baranjskoj županiji, ali i na cjelokupnom prostoru Istočne Hrvatske, slabo je rasprostranjen. Iako ovo područje ima sve dobre preduvjete za pružanje kvalitetnih turističkih usluga, turisti još uvijek u svom godišnjem odmoru u najvećem broju biraju za destinaciju Jadran. Kontinentalna Hrvatska, a posebice područje Osječko-baranjske županije, ima izvrsne resurse za razvoj turizma, no posjećenost je još uvijek na niskoj razini, dijelom zbog ekonomske situacije, a dijelom i zbog nedovoljne popularnosti turizma koji postoji u kontinentalnom dijelu zemlje.

Specifičnost ruralnog turizma u ovoj Županiji treba tražiti u turističkom poduzetništvu seljačkih obiteljskih gospodarstava koja imaju velike mogućnosti da gostima pruže očekivani užitak. Međutim, seljačka obiteljska gospodarstva nisu dovoljno iskorištena kao potencijal u svrhu turističkog razvoja ruralnih područja, unatoč komparativnim prednostima ruralne sredine, kao što su položaj, prirodni resursi, lokalno stanovništvo i tradicija.

Prema podacima iz 2013. godine, u Istočnoj Hrvatskoj registrirano je 112 takvih gospodarstava, što čini 16 % ukupno registriranih u Republici Hrvatskoj, sa 439 ležajeva, što nije dostatno za jače ekonomske učinke tog segmenta djelatnosti. Razvoj turizma ovoga područja može se temeljiti na razvoju turističkih seljačkih obiteljskih gospodarstava, no to je samo jedan od oblika turizma, koji se zbog usitnjenosti seoskog turizma, slabije razine obrazovanosti lokalnih poduzetnika uključenih u ovaj oblik poduzetništva, te izrazito velikog broja zakonskih propisa, ne razvija uspješno s obzirom na komparativne prednosti Slavonije i Baranje.

Otvaranje europskog tržišta i privlačenje inozemne turističke potražnje u kontinentalnom dijelu Hrvatske, sve više ovisi o atraktivnosti i konkurentnosti turističke ponude u ruralnom turizmu. Osnova tog razvoja mogu biti specifični oblici turizma koji se mogu potpunije valorizirati integriranom turističkom ponudom ruralnog turizma.

Treba napomenuti da posljednjih godina Ministarstvo turizma i Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske ulažu napore na poticanju razvoja ruralnog turizma, a ulaskom u Europsku uniju otvorila se mogućnost da se to čini i sredstvima Unije. Rezultati još nisu dovoljno vidljivi, ali je činjenica da se grade smještajni kapaciteti, vinski podrumi i drugi atraktivni sadržaji kojih ranije nije bilo na području Osječko-baranjske županije. Da bi se intenzivnije koristile mogućnosti financiranja projekata ruralnog turizma iz fondova

Europske unije, potrebno je izraditi investicijske projekte specifičnih oblika turizma sukladno načelima održivog razvoja. Jedno je sigurno: dugoročni održivi razvoj ruralnog turizma može se osigurati integriranom turističkom ponudom različitih specifičnih oblika turizma na prostoru, ne samo Osječko-baranjske županije, već cjelokupnog teritorija kontinentalne Hrvatske.

7. LITERATURA

1. Bartoluci, M.: *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva*, Školska knjiga, Zagreb, 2013.
2. Bartoluci, M.; Hendija, Z.: *Održivi razvoj ruralnog turizma kontinentalne Hrvatske*, Treća međunarodna konferencija „Menadžment turizma i sporta: tehnološki razvoj u funkciji održivog turizma i sporta; Veleučilište u Čakovcu, 2014.
3. Bartoluci, M. i sur.: *Mogućnosti održivog razvoja ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Acta Turistica, br. 2, 2015.
4. Bognar, A. i sur.: *Kopački rit: park prirode*, Ekološki turistički vodič, Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja Republike Hrvatske, Zagreb, 2003.
5. Cetinski, V.; Katica, D.: *Turizam i održivi razvitak hrvatskog ruralnog područja*, Zbornik radova „Turizam i održivi razvitak hrvatskog ruralnog prostora, Turistička zajednica grada Varaždina, Varaždin, 1998.
6. Demonja, D.; Ružić, P.: *Ruralni turizam u Hrvatskoj, s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*, Meridijani, Samobor, 2010.
7. Fennell, D.: *Ecotourism*, Routledge, Taylo & Francis Group, London and New York, 2008.
8. Hajdinjak, K.: *Ruralni turizam u funkciji ruralnog razvoja*, Završni rad, Ekonomski fakultet u Splitu, Split, 2017.
9. *Informacija o potporama poljoprivredi, ruralnom razvoju i ruralnom turizmu na području Osječko-baranjske županije u 2016. godini*, Materijal za sjednicu Skupštine Osječko-baranjske županije, Osijek, siječnja 2017.
10. Kantar, S.: *Razvoj održivoga ruralnoga turizma: potencijali Koprivničko-križevačke županije*, Doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016.
11. Kljaić, J. i sur.: *Uloga turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava u razvoju turizma Istočne Hrvatske*, Acta Turistica Nova, br. 2, 2015.
12. Kušen, E.: *Terminologija ruralnog turizma*, Institut za turizam, Hvar, 2007.
13. Lukić, A.: *Turizam na seljačkim gospodarstvima u Hrvatskoj*, Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2009.
14. Mišćin, L.; Mađer, B.: *Aktualno stanje turizma na ruralnom prostoru Hrvatske 2008.*, Hrvatska gospodarska komora, Sektor za turizam, Zagreb, 2008.
15. Pena, A.I.P.; Jamilena, D.M.F.; Molina, M.A.R.: *The perceived value of the rural*

- tourism stay and its effect on rural tourist behaviour*; Journal of Sustainable Tourism, br. 8, 2012.
16. *Ruralni turizam Hrvatske*, Nacionalni katalog; Ministarstvo turizma RH i Hrvatska gospodarska komora, 2015.
 17. Ružić, P.: *Ruralni turizam*, Institut za poljoprivredu i turizam, Poreč; Pula, 2009.
 18. Srića, V.: *Hrvatska 2020*; Profil, Zagreb, 2010.
 19. *Statistički ljetopis Hrvatske*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2014.
 20. *Strategija razvoja turizma u Hrvatskoj do 2020. godine*, Institut za turizam, Zagreb, 2013.
 21. Sudarić, T. i sur.: *Conceptual framework of development of rural tourism in eastern Croatia*; Agronomski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2015.
 22. *Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti*, Narodne novine, br. 85/15. i 121/16.
 23. *Zakon o pružanju usluga u turizmu*, Narodne novine, br. 68/07., 88/10., 30/14., 89/14. i 152/14.
 24. *Odluka o potporama u ruralnom turizmu na području Osječko-baranjske županije*, Županijski glasnik br. 6/15.
 25. *Plan dodjele potpora iz Proračuna Osječko-baranjske županije u 2017. godini*, Županijski glasnik br. 11/16.
 26. *Pravilnik o pružanju usluga u seljačkom domaćinstvu*, Narodne novine, br. 138/06.
 27. *Pravilnik o upisnicima ugostiteljskih objekata i o upisnicima o pružanju ugostiteljskih usluga*, Narodne novine, br. 5/08.
 28. *Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja knjige gostiju i popisa gostiju*, Narodne novine, br. 140/15.
 29. *Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja knjige žalbi*, Narodne novine, br. 5/08.
 30. Ruralis, konzorcij agroturizma Istre; www.ruralis.hr, 13.12.2017.
 31. <http://www.mgipu.hr/default.aspx?id=3662>, 12.12.2017.
 32. <http://www.geografija.hr/hrvatska/kopacki-rit-turizam-u-parku-prirode>, 15.12.2017.
 33. www.bilje.hr, 15.12.2017.
 34. <http://www.geografija.hr/hrvatska/kopacki-rit-turizam-u-parku-prirode>, 15.12.2017.
 35. <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/kopacki-rit-rusi-rekorde-u-2016-ga-obislo-38-000-posjetitelja.461786>, 15.12.2017.
 36. <http://www.tzosbarzup.hr/hr/posjetite/bizovacke-toplice>, 15.12.2017.

37. *Državna ergela Đakovo*; ergela-djakovo.hr/hr, 16.12.2017.
38. <http://drum.hr/drzavna-ergela-lipicanaca-dakovo-obiljezava-511-obljetnicu-postojanja>, 16.12.2017.
39. <https://www.putovnica.net/dogadanja/bozicni-bal-lipicanaca-dakovo>, 16.12.2017.
40. www.glas-slavonije.hr/197723/Cetiri-vinogorja-12-vinskih-cesta-i-vise-od-stovinara-Osjecko-baranjskoj-zupaniji, 16.12.2017.
41. <http://www.poslovni.hr/hrvatska/baranjsko-i-erdutsko-vinogorje-dio-vinotoura-41051>, 16.12.2017.

8. SAŽETAK

Hrvatska, kao turistička destinacija, obiluje različitim ponudama. Veliko značenje u toj raznolikosti ponuda ima i ruralni turizam. Iako klasični gosti dolaze u Hrvatsku ponajprije radi sunca i mora, sve se češće može primijetiti interes za ruralnim područjima, što sve povoljno utječe na razvoj ruralnog turizma. Područje Osječko-baranjske županije, ali i cjelokupne Istočne Hrvatske, bogato je raznolikim atraktivnim prirodnim resursima, kao i kulturno-povijesnom baštinom visoke vrijednosti. U radu je dan prikaz tih resursa koji pružaju dobru podlogu razvoju ruralnog turizma na ovom području, osobito turizma na seljačkim obiteljskim gospodarstvima. Potencijal razvoja turizma u Istočnoj Hrvatskoj čine gradovi antičke tradicije, te izvorne prirodne ljepote koje pružaju posjetiteljima užitak opuštanja, odmora i rekreacije, s raznovrsnim sadržajima kao što su lov, ribolov, vožnja čamcima, jahanje konja, obilazak i uživanje u vinogradarskim područjima, vinskim cestama i vinskim podrumima. Kulturno-spomeničku baštinu upotpunjuju zanimljive manifestacije na kojima se oživljuju stari običaji predaka. Osječko-baranjska županija poznata je i po obilju i raznovrsnosti gastronomskih specijaliteta i kvalitetnih vina.

Do sada je ova županija bila najslabije posjećeno područje u zemlji, no zadnjih se godina ulažu naponi na zaustavljanju silaznog trenda u turističkom prometu i promoviranju Slavonije i Baranje kao zanimljive turističke destinacije. Tomu doprinose i financijske potpore iz županijskog proračuna, što je doprinijelo orijentiranju izvjesnog broja obitelji na bavljenje turizmom u okviru svojih obiteljskih gospodarstava, naročito na području Baranje. Stoga je u ovom radu dan primjer jednog seoskog obiteljskog gospodarstva iz Karanca, koje se već godinama uspješno bavi pružanjem turističkih usluga.

Razvojni planovi turizma na ovom području uzimaju u obzir sve mogućnosti, ali i ograničenja, kao i težnju za zadovoljavanjem zahtjevnijih kriterija u turizmu. Suvremeni turistički proizvod nadilazi mogućnosti samostalnog turističkog sektora i podrazumijeva aktivno sudjelovanje ugostiteljstva, komunalija, kulture, trgovine itd., što znači da značajniji razvoj turizma treba planirati usporedno s ukupnim gospodarskim razvojem. Nositelji turizma u ovoj županiji nadaju se da će realizacija postavljenih ciljeva opravdati tvrdnju da Hrvatsku u svijetu ne treba predstavljati kao „zemlju s tisuću otoka“, nego u njezinu prezentaciju uključiti i njezin kontinentalni dio, kao što je upravo Istočna Hrvatska, kao prostor raznolikog i očuvanog prirodnog okruženja i tradicijskih vrijednosti.

9. SUMMARY

Croatia as a tourist destination abounds in various offers. Rural tourism is also of great significance in this variety of offers. Although classic guests come to Croatia, primarily for the sun and the sea, increased interest in rural areas is also noticed, which positively impacts the development of rural tourism. The area of the Osijek-Baranja County, but also of the entire Eastern Croatia, is rich in various attractive natural resources as well as a high-value cultural and historical heritage. This paper gives an overview of these resources that provide a good basis to rural tourism development in this area, particularly family farming tourism. The potential for tourism development in Eastern Croatia is made up of cities of ancient tradition and original natural beauty that provide visitors with the pleasure of relaxation, rest and recreation, with various amenities such as hunting, fishing, boat trips, horse riding, sightseeing and enjoyment in vineyards, wine roads and wine cellars. The cultural-monumental heritage is complemented by interesting events that enliven the old ancestral traditions. The Osijek-Baranja County is also known for its abundance and variety of gastronomic specialties and quality wines.

So far, this county has been the least visited area in the country, but in recent years, efforts have been made to stop the downward trend in tourist traffic and to promote Slavonia and Baranja as an interesting tourist destination. This is also backed by financial support from the county budget, which has contributed to the orientation of a number of families to tourism through their family farms, particularly in the Baranja area. Therefore, in this paper there is an example of a rural family farm in Karancica, which has been successfully engaged in the provision of tourist services for years.

Developing tourism plans in this area take into account all the possibilities, but also the constraints, as well as the aspiration to meet more demanding criteria in tourism. A modern tourist product goes beyond the possibilities of an independent tourism sector and implies active participation of catering, communal services, culture, trade, etc., meaning that a significant development of tourism should be planned alongside overall economic development. Carriers of tourism in this county hope that the realization of the set goals will justify the claim that Croatia should not be presented as a "land of thousands of islands" in the world, but in its presentation will include its continental part, such as Eastern Croatia, as an area of diverse and preserved natural environment and traditional values.

10. POPIS SLIKA I TABLICA

Popis slika

Redni broj slike	Naziv slike	Stranica
1.	Osječko-baranjska županija	16
2.	Drveni most premošćuje ritski kanal	19
3.	Pogled na Kopački rit	22
4.	Kretanje broja posjetitelja Parka prirode Kopački rit i Osječko-baranjske županije u razdoblju od 2004. do 2008. godine	22
5.	„Božićni bal“ na Ergeli lipicanaca u Đakovu	26
6.	Broj posjetitelja na Ergeli Đakovo u razdoblju Od 2003. do 2016. godine	26
7.	Erdutsko vinogorje	28
8.	Spomenik s Vidikovcem u Batini	33
9.	Dvorac Pejačević u Našicama	35
10.	Dvorac Hillebrand-Mailath u Donjem Miholjcu	36
11.	Dvorac Prandau-Normann u Valpovu	36
12.	Katedrala Sv. Petra u Đakovu	37
13.	Crkva Gospe od Utočišta u Aljmašu	38
14.	Kip Gospe od Utočišta u Crkvi u Aljmašu	38
15.	Smotra folkloru na priredbi Đakovački vezovi	38
16.	Logo obiteljskog gospodarstva Sklepić	57
17.	Sklepićeva "stara kuća" u Karancu, uređena za pružanje smještaja gostima	57
18.	„Panonska kuća“ uređena na starinski način, s nezostavnim ulaznim „ganjkom“	57 58
19.	Jedna od sedam dvokrevetnih spavaćih soba na Imanju Sklepić	58
20.	Posjetitelji obiteljskog gospodarstva Sklepić u originalnim seljačkim kolima s konjskom zapregom	59
21.	Čuvanje namirnica za zimu	60
22.	Prostorija za ručak	61
23.	Zimski ugođaj na baranjskom imanju	63
24.	Vožnja saonicama kroz baranjsku ravnicu	64

Popis tablica

Redni broj tablice	Naziv tablice	Stranica
1.	Ukupan broj registriranih turističkih seljačkih Obiteljskih gospodarstava u Istočnoj Hrvatskoj, po županijama, 2014. godine	14
2.	Broj posjetitelja Parka prirode Kopački rit	21
3.	Posjetitelji Bizovačkih toplica	24
4.	Broj posjetitelja Športsko-rekreacijskog centra Kneževi Vinogradi, u razdoblju od 2007. do 2014.g.	30
5.	Podaci o broju noćenja turista u razdoblju 2005. – 2016. god. na području Osječko-baranjske županije	41
6.	Noćenja turista po turističkim zajednicama s Područja Osječko-baranjske županije tijekom 2016. godine	42
7.	Opći standardi prihvaćeni na Skupštini Eurogitesa 29. rujna 2005. godine	46

RURALNI TURIZAM U OSJEČKO-BARANJSKOJ ŽUPANIJU

Marin Blažević

Sažetak

Hrvatska, kao turistička destinacija, obiluje različitim ponudama. Veliko značenje u toj raznolikosti ponuda ima i ruralni turizam. Iako klasični gosti dolaze u Hrvatsku ponajprije radi sunca i mora, sve se češće može primijetiti interes za ruralnim područjima, što sve povoljno utječe na razvoj ruralnog turizma. Područje Osječko-baranjske županije, ali i cjelokupne Istočne Hrvatske, bogato je raznolikim atraktivnim prirodnim resursima, kao i kulturno-povijesnom baštinom visoke vrijednosti. U radu je dan prikaz tih resursa koji pružaju dobru podlogu razvoju ruralnog turizma na ovom području, osobito turizma na seljačkim obiteljskim gospodarstvima. Potencijal razvoja turizma u Istočnoj Hrvatskoj čine gradovi antičke tradicije, te izvorne prirodne ljepote koje pružaju posjetiteljima užitak opuštanja, odmora i rekreacije, s raznovrsnim sadržajima kao što su lov, ribolov, vožnja čamcima, jahanje konja, obilazak i uživanje u vinogradarskim područjima, vinskim cestama i vinskim podrumima. Kulturno-spomeničku baštinu upotpunjuju zanimljive manifestacije na kojima se oživljuju stari običaji predaka. Osječko-baranjska županija poznata je i po obilju i raznovrsnosti gastronomskih specijaliteta i kvalitetnih vina.

Do sada je ova županija bila najslabije posjećeno područje u zemlji, no zadnjih se godina ulažu naponi na zaustavljanju silaznog trenda u turističkom prometu i promoviranju Slavonije i Baranje kao zanimljive turističke destinacije. Tomu doprinose i financijske potpore iz županijskog proračuna, što je doprinijelo orijentiranju izvjesnog broja obitelji na bavljenje turizmom u okviru svojih obiteljskih gospodarstava, naročito na području Baranje. Stoga je u ovom radu dan primjer jednog seoskog obiteljskog gospodarstva iz Karanca, koje se već godinama uspješno bavi pružanjem turističkih usluga.

Razvojni planovi turizma na ovom području uzimaju u obzir sve mogućnosti, ali i ograničenja, kao i težnju za zadovoljavanjem zahtjevnijih kriterija u turizmu. Suvremeni turistički proizvod nadilazi mogućnosti samostalnog turističkog sektora i podrazumijeva aktivno sudjelovanje ugostiteljstva, komunalija, kulture, trgovine itd., što znači da značajniji razvoj turizma treba planirati usporedno s ukupnim gospodarskim razvojem. Nositelji turizma u ovoj županiji nadaju se da će realizacija postavljenih ciljeva opravdati tvrdnju da Hrvatsku u svijetu ne treba predstavljati kao „zemlju s tisuću otoka“, nego u njezinu prezentaciju uključiti i njezin kontinentalni dio, kao što je upravo Istočna Hrvatska, kao prostor raznolikog i očuvanog prirodnog okruženja i tradicijskih vrijednosti.

Rad je izrađen pri Poljoprivrednom fakultetu u Osijeku

Mentor: Tihana Sudarić, izv.prof.dr.sc.

Broj stranica: 76

Broj slika: 24

Broj tablica: 7

Broj literaturnih navoda: 41

Jezik izvornika: hrvatski

Ključne riječi: ruralni turizam, resursi turizma, Osječko-baranjska županija, poljoprivredno gospodarstvo

Datum obrane:

Stručno povjerenstvo za obranu:

1. prof.dr.sc. Ružica Lončarić, predsjednik

2. izv.prof.dr.sc. Tihana Sudarić, mentor

3. izv.prof.dr.sc. Jadranka Deže, član

Rad je pohranjen u: Knjižnica Poljoprivrednog fakulteta u Osijeku, Sveučilište u Osijeku, Vladimira Preloga 1.

RURAL TOURISM OF OSIJEK-BARANJA COUNTY

Marin Blažević

Summary

Croatia as a tourist destination abounds in various offers. Rural tourism is also of great significance in this variety of offers. Although classic guests come to Croatia, primarily for the sun and the sea, increased interest in rural areas is also noticed, which positively impacts the development of rural tourism. The area of the Osijek-Baranja County, but also of the entire Eastern Croatia, is rich in various attractive natural resources as well as a high-value cultural and historical heritage. This paper gives an overview of these resources that provide a good basis to rural tourism development in this area, particularly family farming tourism. The potential for tourism development in Eastern Croatia is made up of cities of ancient tradition and original natural beauty that provide visitors with the pleasure of relaxation, rest and recreation, with various amenities such as hunting, fishing, boat trips, horse riding, sightseeing and enjoyment in vineyards, wine roads and wine cellars. The cultural-monumental heritage is complemented by interesting events that enliven the old ancestral traditions. The Osijek-Baranja County is also known for its abundance and variety of gastronomic specialties and quality wines.

So far, this county has been the least visited area in the country, but in recent years, efforts have been made to stop the downward trend in tourist traffic and to promote Slavonia and Baranja as an interesting tourist destination. This is also backed by financial support from the county budget, which has contributed to the orientation of a number of families to tourism through their family farms, particularly in the Baranja area. Therefore, in this paper there is an example of a rural family farm in Karancica, which has been successfully engaged in the provision of tourist services for years.

Developing tourism plans in this area take into account all the possibilities, but also the constraints, as well as the aspiration to meet more demanding criteria in tourism. A modern tourist product goes beyond the possibilities of an independent tourism sector and implies active participation of catering, communal services, culture, trade, etc., meaning that a significant development of tourism should be planned alongside overall economic development. Carriers of tourism in this county hope that the realization of the set goals will justify the claim that Croatia should not be presented as a "land of thousands of islands" in the world, but in its presentation will include its continental part, such as Eastern Croatia, as an area of diverse and preserved natural environment and traditional values.

Thesis performed at: Faculty of Agriculture in Osijek

Mentor: Tihana Sudarić, izv.prof.dr.sc.

Number of pages: 76

Number of pictures: 24

Number of tables: 7

Number of references: 41

Original in: Croatian

Key words: rural tourism, tourism resources, Osijek-Baranja County, agricultural economy

Thesis defended on date:

Reviewers:

- 1. prof.dr.sc. Ružica Lončarić, chairman**
- 2. izv.prof.dr.sc. Tihana Sudarić, mentor**
- 3. izv.prof.dr.sc. Jadranka Deže, member**

Thesis deposited at: Library, Faculty of Agriculture in Osijek, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Vladimira Preloga 1.